Ci 433

A

W Ci 433

BY .

robach ,

, &c.

Typografii WW. OO. Bazylianow
Przywileiem J. K. Mci. 1788. R.
w POCZAIOWIE.

KSIĄZKA
LEKARSTW

Cl 433

Końskich,
ORAZ SPOSOBY
ratowania w Chorobach,
Bydła, Owiec, &c.

Typografii WW. OO. Bazylianow
Przywileiem J. K. Mci. 1788. R.
w POCZAIOWIE.

Державна
Публічна
БІБЛІОТЕКА
УРСР
Інв. 3983

PRZEDMOWA.

Dotąd wychodziły Książki różnych Lekarstw Językiem i Drukiem Polskim: można za rzecz nieomylną twierdzić, że żadnego albo bardzo mały zysk w kraiu naszym Ruskim, czyniły czytania, i roznoszenia tych Książek, ponieważ one dostawały się zawsze w ręce Obywatelow Polakow, w ręce Panow, którzy raz, dla nasycenia ciekawości, albo dla rozerwania się w próżnowaniu, przeczytawszy, więcey do tegoż pisma, spoyrzeć nie mieli pobudki, będąc zatrudnieni zabawami stanowi swemu przyzwoitemi, które zaiste czasu żadnego niezostawowały doświadczenia tych rad, ratowan[illegible] w chorobach Bydląt. A przeto dało [illegible] teraz do Druku Książeczkę Lekarstw dla Bydła, Koni, Owiec &c: Z Polskich i innych Autorów przetłu-

maczoną na Język Ruski, w zwyczaiu miany, używany i rozumiany, od pospólstwa Polskiego w Woiewództwach Wołyńskim, Kijowskim, Podolskim i Bracławskim mieszkaiącego. Użyło się nawet charakteru Słowieńskiego czyli Ruskiego, w którym wielka część ludu pospolitego iest wyćwiczona, albo też łatwiey ćwiczyć się może. Z takowego użytego sposobu, można sobie uczynić wniosek. Iż Poddani Polscy nayszczególniey rolnictwem zabawni, wiedząc. iż ich zprzężaie, to iest: Konie i Woły, i ich część maiątku, Krowy, Owce, i Bydła nierogate należą koniecznie i niewyłącznie do ich robot i do utrzymania życia, będą z pilnością czytać takową Książeczkę, będą radzi Jey chętnie doświadczać tym zręczniey, iż ta praca obiecuie im Awantarz, i że ich Stanowi iest nayprzyzwoitsza.

Każda. Wieś w kraiu każdym po-

trzebuie

trzebuie Koni i Wołów dostatek; ledwie iednak w setney Wiosce można się dopytać człowieka, który na przypadek choroby, Konia lub Wołu, umie dać ratunek. Dlaczego nie odrzeczy będzie, dać radę wszystkim Obywatelom, i Dziedzicom, Miast i Wsiów, ażeby poddanym swoim, ćwiczenie się w czytaniu Ruskim, z młodu zalecili, ażeby takowe Kśiążki, w których by rady do Gospodarstwa służące wypisane były, iako i teraznieysza, o ratowaniu Bydląt w chorobach do nauki podawane bydź mogły. Spodziewać by się ztąd można, że w krótce mielibyśmy doskonałych Gospodarzow około Bydła wszelkiego gatunku, czuły dozor maiących, i w chorobach ich pomagaiących, mieli byśmy częstszych i doskonalszych Konowałow, mieli byśmy użytecznieyszych, przy Stadach i Staiennych Koniach. Stug i Masztalerzow, a przeto zdaie się,

iż lepiey by wzrastał krajowy handel, w tym udziale krajowego pożytku uważany.

Żeby zaś Młódź pospólstwa do tey przyszła pory, iż by się czytać i rady uskuteczniać potrafiła, Wy zacni Plebani, Ritus Græci, i Przełożeni wszyscy z miłości bliźniego, i wam pod rząd poddanych owieczek waszych, zalecić zechciycie Kościelnym Dedaskalom swoim, ażeby w Parafialnych Szkółkach, Dzieci wzięte do ćwiczenia w czytaniu Języckiem Słowieńskim Ksiąg Drukowanych, i zey także Książeczki onym do używania dawali. Wszakże i do Was zacni Proboszcze Ritus Græci, należy starać się o pomnożenie Dobra Oyczyzny. A chociaż ta Książeczka nie ma w sobie rzeczy wspaniałością tchnących, iest przecie w niey zawarta nadzieia powszechnego użytku, iest zawarty ten Cel, że nie ieden z ubogich ludzi, nie uszczęśliwiony

wiony od losu swego maiątkiem takim, aby się z niego sam i dzieci swe wyżywił; nauczony sposobu leczenia bydląt domowych, znaleść może dla siebie sposobność wyżywienia się.

W tey Książecce dodaią się niektóre sekreta Gospodarskie, tak ku ubespieczeniu zdrowia pospólstwa, iako i wygodzie służące, nie mniey iako i pierwsze pożyteczne, to iest: o łowieniu ryb rzecznych, o bieleniu płócien, o ostrożności od Wężow, o chronieniu się od Powietrza, i Saranczy; o Sadzeniu i Szczepieniu drzew rodzaynych, o zaśiewaniu drzew lasowych, i o ubespieczeniu się w przypadku pożaru w Mieście i we Wsi. Może się zdawać komu to wszystko, co kolwiek ten zbiór mały w sobie zawiera, za niedostateczne, zostało przeto pole dla chcącego i ochoczego lud pospolity i ubogi w ich potrzebach oświecać; przez równy

sposob ogłoszenia, w tych i w innych okolicznościach dostatecznych Prawidet. do czego wzbudzać może zapewne nie iednego z rodakow Polskich, pragnienie, w małey czy w większey okoliczności stać się Narodowi swemu użytecznym.

КНИЖНИЦА

для Господарства

Оуказующая, якъ ратовати въ хоробахъ всякомъ скотинѣ, то есть, Конѣ, Волѣ, Вевцѣ, Козы, Свинѣ, якъ бѣлити Полотно, якъ боронити Пашнѣ ѿ Саранчи, якъ ратоватися ѿ Джумы, якъ губыти Гусѣлницю ѿ Капусты, якъ ловити Рыбу, якъ губыти Мыши и Щурѣ, якъ ратовати скаженїи Собаки, якъ ратовати людей, которыхъ собаки скаженїи покусали, якъ ратовати человѣка, который не давномъ времени зоумѣ зыйдетъ.

Лѣкарства

ЛѢКАРСТВА
Для Конéй
НА НОСАТЙЗНѢ.

Тóй конь называéтся носáтым, котóрый головý похнúвши смýтно стоúтъ, з нóздрей течéтъ слюзъ бѣлый въ передъ, по тóмъ зеленый и смердáчїй, а по тóмъ штýками пáдаетъ. Нóги емý не слýжатъ, хóдитъ якш пáный, тáжко лагáетъ, нѣ трýдностїю встаéтъ, бо такúмъ слюзомъ, якíй з нóздрей течéтъ, всѣ члóнки наполнéны сýть.

Когдá завчáсý кто постережéтъ, мóжна конá оýлѣчúти, даючи емý пшеньúцю гарý з колóсамъ варéнýю въ водѣ з дощý или з снѣгý за покáрмъ чрез днѣ дéвать и бóлшей якъ потрéба

трéба, и твюжъ водѹ дáвши завсегдà пúти â не чогò ѝншого, крóмѣ тогò, потрéба конѧ такóго держáти въ теплѣ не привáзѹючи, â когдà тóе не помóже, шѹкáти помочи трéба ѝншыхъ лѣкáрствъ, котóрïи здѣ кладѹтсѧ.

а. Ёсть по ѧптúкахъ, оу̃ лѣкарѽвъ, â чáсомъ и оу̃ крáмаровъ гѹбка мордѣвогш дрéва, взáвши тóѣ гѹбки лѹтъ ёдéнъ, Сóлѣ пóрцыю, полчвéрти лѹта кáждого, гѹбкѹ потóвкши, дóбре варúти со всѣмъ въ винѣ францѹзкомъ, úли въ горѣлцѣ мóцноѝ. и влáти тóе конéвѣ чрéз грéбло въ горло, и въ нóздри потрóха.

в. Навари мровóкъ з̀ гнѣздо̃, перецѣдúвши, дáй конéвѣ пúти тóѝ воды чрéз трú днѣ, â ѝншоѝ недавáй.

г. Вважи

Г. Зважѝ коня̀ найлѣпше, положи́вши є́гѡ, роспали́жъ шва́нкѹ до́лгѹю, и̂ воткнѝ є́мѹ̀ въ коне́цъ хвоста̀, между̀ шкѹ́рѹ, а̂ колѝ глѹбо́ко на цѣлѹ доло́ню, зробѝ за́разъ кно́тъ до́вгїй на доло́нь з конопли́й твёрдо, и̂ насмарѹ́й є́гѡ козло́вымъ ло́емъ, вложѝ въ ра́нѹ, и̂ ви́навши є́гѡ по завтрѹ ви́мый ра́нѹ о҃цтомъ те́плымъ, и̂ зно́вѹ намажъ кно́тъ тымже ло́емъ, и̂ воткнѝ ѩкъ пред тымъ было̀, и̂ та́къ ко́ждого дня̀ чинѝ за всегда̀, а҃жъ по́ки пере́ ане слю́зъ но́здрами скида́ти. а҃ле при то́мъ и҃нніи лѣка́рства чре́з гѹбѹ̀ и̂ но́здры мѹ́сиш̑ дава́ти.

Д. Возмѝ чемери́цѣ чо́рной ко́рень въ а҃птѝцѣ, а҃лбо ѿ кѹпцо́въ, намочѝ чре́з но́чъ въ горѣлцѣ, и̂ оу́мочивши ча́сто з гѹсячого скрила̀ пе́рò, воткнѝ въ о҃бѣ но́здры, щобъ

щобъ виприхнувъ.

Є. Кураче зѣлла, въ Аптицѣ называютъ терментилла, варн̀ з водою вразъ съ корѣнамъ, давай коневѣ тую воду пити, а ѕѣлла давай ѣсти вистуднвши, чрез̀ днѣй вѣсѣмъ, тое ѕѣлла ростѐ на сножатахъ сухихъ.

S. Возмѝ крашанины гранатовой локоть, спалѝ на попѣлъ, и той попѣлъ з горѣлкою моцною змѣшай, и звалившн кона̀, лій чрез̀ гребло въ ноздры, оуважаючи дабы первагш дна было̀ вланое въ каждү ноздрү по єдной ложцѣ, другаго дна̀ по двѣ, третаго по трѝ.

На тилчакъ.

Тилчакъ єсть то хороба короств кравыхъ, з которыхъ по томъ раны роблятся и ропа̀ течетъ, тын коро-

сти

стн часомъ по всемъ коню бываютъ роскиданы, а часомъ только на каркѣ, албо на ногахъ, албо на судахъ, и чрезъ ноздры виприскуетъ часто, когда по шыи, по надгорломъ гулокъ или коростъ нема, звалити коня, и пушадломъ по перетинати иншіи рани или гулкы, которіи будутъ по ногахъ и по тылу, гарачымъ желѣзомъ запѣкати, сынѣмъ каменемъ засыпати, а по томъ на три добѣ поставити. Напой такомъ: взяти кварту мукы житной и шесть кварътъ воды, и болше того не давати пити, когда на каркѣ по шыи, по надгорломъ грузоли сть и гулкы, на той часъ потреба жилу зъ храпѣвъ витинати, тымъ способомъ, храпы при самой костѣ ноздровой вздовжъ розрѣзати, не треба єднакъ дорѣзовати до конца ноздры, тамся жила оукаженъ

кáжетъ подъ шкóрою, тóю трéба пáлцемъ поднести, и҃з є҆дно́й и҃з дрýгóй стороны ѿрѣзати прéчь, то и҃з дрýгóй стороны хрáпѣвъ зробыти, сѣлю засоли́ти и҃ завазáти.

На ѻхвáтъ.

Когдà кóнь на є҆днý нóгу зачáвъ кýлгáти, то не є҆́стъ ѻ҃хватъ, и҃ли́къ западáе рáзомъ на четы́ри нóги, любъ двѣ, зáднѣи и҃лѝ передніи, въ тóй чáсъ є҆́стъ ѻ҃хватъ.

На ѻхвáтъ жи́тный.

а҃. Когдáсѧ кóнь ѻ҃хвати́тъ збóжемъ, на тóй чáсъ пáдаетъ ѻ҃ зéмлю, и҃ надмéтъ є҆мý бóки, на тóе взáти горчúцѣ, междý трѝ пáлцѣ, трóшка ѻ҃ли́вы, пи́ва квáсного зъ дрождżáми, и҃ тóе змѣшáвши, влáти въ горло, и҃ зáразъ

Запрáгти

запрагти въ тажи́ръ, и гна́ти коня́ дабы́ запотѣ́въ, а́лбо ведни́ его́ въ во́дꙋ зи́мнꙋю, щобъ ввесь занꙋрився, и держи́ его́ въ водѣ́ годи́нꙋ, и зара́зъ бѣ́жи на не́мъ щобъ спотѣ́въ, а спотѣ́вши, нехъ ро́битъ по то́мъ, ꙗкъ спотѣ́е пꙋсти́ е́мꙋ кро́вь з ѡ́бо́ихъ но́гъ, з дво́хъ жи́лъ, на ка́ждой ноз́ѣ, з е́дно́й стороны́ е́стъ е́дна́ жи́ла, з дрꙋго́й стороны́ е́стъ дрꙋга́ жи́ла оу ка́ждой ноги́.

Б. Ко́нь ꙗкъ ѡхвати́тся жи́томъ, лю́бо ꙗкоюколве́къ пашне́ю, ма́етъ зара́зъ на но́сѣ, ꙗкъ бы три́ жи́лки напа́тїи значнїи, въ сре́дней гладѝ ма́цаючи гꙋлкы́, которꙋю переколи́ пꙋщадломъ, нехай з не́й кро́вь стече́тъ.

На ѡхватъ вѣтре́ный.

А. ѠХватъ вѣтреный познае́тся з того

З того, же конь раптомъ западаетъ на ноги и боки емъ западетъ, на тое пустити кровь з жилъ, которіи называютса кругові, тіи суть вышше колѣнъ коло пахвинъ.

в. Всади застругань лѣскъ з дерева якого сирого на палецъ грубью, въ обѣ ноздры, тіи лѣскы накарбовати треба, той конецъ, который въ ноздры всажетса, и тими обыдвома такъ довгш крутити треба, поки аж кровь зыйде добре, Смотрити еднаковш треба, дабы тіи лѣскы были короткіи ѡ ока на три цалѣ.

г. Мыла килка кругліхъ кавалковъ що хочь, вложи коневѣ въ горло.

На ѡхватъ водный.

а. Ѡхватъ водный есть той, когда конь на четири ноги зачавъ

кѹлга́ти, за́разъ на то́е кро́вь потре́ба пѹсти́ти з ѡбои́хъ сторо́нъ шы́и, которы́е кро́вь пѹска́ти въ ми́скѹ, дабы́ за́разъ до не́й прида́ти мѹки́ пшени́чной горстей четы́ри, мѣ́цъ ше́сть, ѡлѝви ло́жицъ три́, и̂ гли́ны жо́втой з ло́жкѹ, та́къ же и̂ ѡ̑цтѹ що потре́ба, а̂ то́ розмѣша́ти мѣ́къ тѣ́сто, пома́жъ цѣ́лого коня̀, дабы́ и̂ шерсты́ни не было̀ сѹ́хой нѣгдѣ, и̂ та́къ не́хъ ѡ̑сохнѐ и̂ всѐ само̀ ѡ̑паде́тъ, а̂ коне́вѣ не дава́й лага́ти.

в̄. Заложѝ коне́вѣ двѣ̀ веро́вки на шы́ю, а̂ за ѡ̑бы́два концѣ̀ тагны̀ з ки́мъ дрѹгимъ а̑́жъ са́ конь ѡ̑ббва́литъ, мѣ́къ ко́нь вста́не, потагнѝ дрѹги́й ра́зъ, а̂ по то́мъ тре́тій ра́зъ.

г̄. Пома́жъ оу̑зде́чки желѣ́зо лайно́мъ челове́чимъ, и̂ коне́вѣ вложѝ

въ гѹбѹ

въ гꙋбꙋ, и зáразъ затисни ємꙋ нóздры дабы прихавъ, по тóмъ дáй ємꙋ ѡвсà.

Ā. Оутéрти въ макѣтрѣ тѣнцевлѣ зъ винóмъ францꙋзкимъ бѣлымъ дáй вúпити заливáючи, а по тóмъ зъ другúмъ конéмъ повѣдь въ пóле чрезъ двѣ годúнѣ помáлꙋ не напавáючи чúмъ нúшымъ.

Ē. На кóждúй ѡхватъ котóрагѡ скóрѡ постережéшъ ѡмѣрнúвши на долóню, подъ спóдомъ хвостà, сивсти зъ тогóжъ хвостà крóвь.

КОГДА КОНЬ СПЛЕ̄ЧИТСѦ.

Такúй кóнь котóрúй сплéченúй ē̄стъ, зáразъ на передніюю ногꙋ кꙋлгáти бꙋде, и ѥднà лопáтка бꙋдетъ вúшша дрꙋга нúзша, такúй кóнь нѣгдѣ въ юзѣ болю немáетъ, а нѣ въ копúтѣ что мóжна прововáти

 прити-

притискаючи клѣщами, албо рукою, гдѣ болитъ, такъ конь вздригается.

а. Когда засвѣжа тое постережешъ, щоса конь сплечивъ, подважи ємѹ ногѹ здоровѹ шнуромъ, дабы стоавъ на новѣ хорой, и такъ обертай коня на тую сторонѹ з которой нога болнаа єстъ, затинаючи батогомъ, дабы конь спотѣвъ, такъ ищхне з потѹ добре, пусти ємѹ кровь з той жили, которая єстъ при лопатцѣ хорой.

в. Колѣномъ набий плече з переду и збокѹ, щобъ въ свою мѣрѹ вскочила, албо шиломъ проколи просто сустава болной лопатки, албо чрез глубокѹ водѹ плавити, сноповъ соломы между переднѣи ноги увазати, а такъ выйде з воды пусти ємѹ кровь з той жили, которая єсть между копитомъ, а

между

между клеїшмъ, дабы добре кровь знйшла.

г. Когда конь вибивъ лопатку з гвалтомъ, и пухлина значная есть, потреба на споду лопатки дати заволок з волосѣна, и такъ довгш тую заволок держати, ажъ волосѣнь перегніе, и прикладати з початку овсяну муку з оцтомъ уварившн густо, и примѣшати до того сала, треба памятати дабы въ той часъ, когда одна лопатка хора корбется, всѣ лопатки здоровїи ш споду тлустостїю намащены бывали.

д. Когда конь виплечится, треба звалити кона а затесавши два дрючки довгїи на локтѣвъ четири, въ бити въ землю такъ найможнѣй, єдинъ дрючокъ на передѣ кона, другїй дрючокъ на противъ того жъ

Зáдъ, захрептóмъ, возмúжъ въ тóй
чáсъ єдúнмъ постороúнкомъ подколѣ-
номъ назáшморгъ и привáжи до дрýч-
кà того котóрїй єсть зъзáдъ за-
хрептóмъ, дрýгимъ постороúнкомъ
возми коломúчки назáшморгъ и при-
вáжи до дрýчкà котóрїй стоúтъ
зпередý, люде конà лежáчого наземлѣ
держáти мóцно повúнни. въ тóй чáсъ
витагнýти óба постороúнки якъ най-
лѣпшей, обертáючи дрýчки цóбъ
шнýри нанúхъ навивáлися, оударúти
трéба дóбрымъ дрýкомъ по посто-
роúнкý тúмъ, котóрїй йдетъ óдмúчки,
рáзи три, въ тóй чáсъ кóсть наскочúтъ,
возми зарáзъ óцтý двѣ чáсти,
трéтюю чáсть горѣлки шýмóвой,
ктомý мúла за два грóши загрѣй
óдробúнý óцетъ áжъ ся мúло роспý-
стúтъ влúй въ тóе горѣлкý, и шма-
рýй лопáткý хóрý.

На пá-

НА ПАСКУДНИКЪ ЛѢКАРСТВО

Познáти тую хоробу, же под повѣкою буде наросла на концѣ óстраа кóсточка нѣви, áлбо рожóкъ â мáсо нарóсле буде червóне, трéба зарáзъ óбвалити Коня и придержáти голóву щобъ нéю нерушáвъ, притиниижъ пáлцемъ повѣку долнюю на концѣ óка, â колѝ нарóслъ змáсомъ тáкже нарóслимъ оукáжетсѧ, майже желѣзце тóнкое ꙗкъ шпúлка и наконцѣ закривланое добре, и тúмъ крýчкомъ áлбо гóлкою зниткою черезъ тую нарóслъ перестýвши по пóдъ є́ю и витагни добре, â витагнувши ножéмъ óстримъ оутни тóе що витагнулоса поти, поки мáсомъ червóнимъ áбо нѣби кóсточкою нарóсло, и зарáзъ заснúпъ óко цѣлое тáмъ гдѣ нарѣзане є́сть сѣлю, котóрую притерти трéба, щобъ небула óстра, и кона

пусти

пѹстѝ, цѝобъ вѣлно постáннѣ áбо гдѣ не бѹдь ходúвъ, á за годúнѹ áбо за двѣ трéба промнвáти óко винóмъ францѹзкимъ, áбо óцтомъ тéплнмъ рáзъ, и дрѹгíй, и бѹде конь здорóвъ.

б. Íкъ тúлко паскѹдникъ въ óчахъ постережéшъ, зарáзъ конéвѣ прѣснúмъ мéдомъ тéплнмъ óчи помáжъ, á въ серединѣ въ óбóхъ ѹ́шахъ жúлы навъхрéстъ поперетúнан, неперетúнакчи на скрѣзь ѹ́ха, á íкъ крóвъ зъ ѹ́хъ вúйде добре, натрѝ тáмъ где нарѣзано бѹлò стѣлю, поарáпъ такóже пѹцадлóмъ въ нѣздри и подвéрхною гóбою надзѹбáми всюда добре натнрáй стѣлю, такóже колò клѹбъ зъ óбóхъ бокѣвъ пѹцáдломъ óкрѣй и натрѝ стѣлю.

г. Когдà кто мóжетъ нехáй достáне ноготь ѿзвѣра звáного рúсa

тúмъ

тимъ пазногтемъ коли подрапаешъ въ нѣздри и подгубою верхнею над зубами, зараз паскудникъ згине.

Д. Сть подъ очима жили и на верхъ нѣздръ, з тихъ жилъ надобно кровь пустити, а паскудникъ згине и нѣколи на коня непрійде.

На мишй конскія.

Мишн познать з того, коли конь маетъ коло щоки подшкурою гузи болшее, з цього бываетъ, що горло загорить гарачкою и конь неможетъ ликати страви, и тимъ, часомъ оу душитса, бываютъ тіжъ мишн подъ оухами между костми головними и шиею, въ той чаіъ когда конь на мишн хорбетъ, бываетъ же конь непускаетъ мочи, въ той чаіъ треба въ корень пустити коневѣ вошъ або блощицю, щоби мочивъ, мишн укладати часто старимъ саломъ або

Соло-

Солонѣною. ѡбвазавши шкѹрою
швечою, або зѣарана, и то почти дѣ-
лати аж тін мнши змягкнѹтъ и
ѡтекъ выйдетъ або витече.

А. Когда конь въ той хоробѣ пока-
зѹетъ, же маетъ тажкѹ головѹ, що
кладетсѧ безъ жадного трѹдѹ, хѹтко
емѹ треба кровь пѹскати, два разн
въ четири годины, а колн небѹде ве-
селїй въ тожъ въ четири годины и
третїй разъ кровь пѹстити. Часомъ
зтихъ мншїй бѹваетъ, же коневѣ
зноса. Слюзъ текти бѹдетъ колн
конь старїй той слюзъ значитъ
носатизнѹ, а коневѣ молодомѹ мо-
жна затримати нкъ толко мнши
погинѹтъ, варити дерево глакъ,
которое въ крамѹ продаетсѧ и лити
емѹ въ горло, можна также ва-
рити корѣ дѹбовѹ, нсеновѹ, берестовѹ
по ровной части, и также въ горло
лити

ли́ти, во́дꙋ въ то́й хоро́бѣ дава́ти пи́ти тепловю̀ зꙋбко́ю ячмѣ́нною. та̀ хоро́ба ко́нямъ припа́даетъ ѿ вѣ́тровъ дꙋ́же моро́зныхъ, ѿ воды̀ зліо́домъ ба́рдзо зи́мной, хо́чъ лѣ́томъ кото́рою напава́лся, добре бы̀ бꙋ́ло коневѣ хо́ромꙋ дава́ти є̑не-мꙋ то є̑сть зѣ́лла слизникъ въ водѣ̀ ꙋва́рившш влива́ти коневи въ за́дъ, наипо̀ тре́ба ꙋ́токара̀ зроби́ти сика-вкꙋ̀ дерева́нꙋ, а̑ моглибъ потрапи́ти зроби́ти и̑ тіе майстрѣ̀ що̀ до колѣсъ ро́бятъ ма́точнии.

Ѳ. Ми́ши та́кже ча́сомъ ги́нꙋтъ и̑ ѿдъ того̀ ѩкъ и̑хъ кова́лскими клѣ-ща́ми сти́снешъ до́бре, а̑ и̑нніи лю́-де грызꙋтъ зꙋба́ми колѝ клѣщѣвъ нема́ютъ:

На Норицю.

Нори́ца є̑сть хоро́ба чи́ли ра́на на-хре́птѣ коникомъ, кото́рая немо́жетъ

заго-

загóнитиса, бо ѡтѣкъ паскóднїй знéй
течéтъ, а шкóрою й волóсамъ нѣгди
непокрыéтса, натóе зпочáтку зáразъ
возмѝ бѣлóкъ з ѥйцà кóрачого,
мéду прѣснóго, лóжку, мóки пшенй-
чной змѣшáй тóе докóпи, а въ тóю
мѣшанúну мачáй клáки лнáнїй мáг-
кїе й прикладáй й не ѡдмѣнáй ѡдъ-
пóри, до пóри, й чúни тóе порáзникѣлка,
й тáкъ помáлу гóнитиса бýдетъ.

НÁ ДÍКОЄ МАСО.

Ѩкъ Конéви дúкое мáсо въ ѩкóй
рáнѣ Єсть, Спалѝ кѣлка подошóвъ
Стáрихъ зчобѣтъ, Стовчѝ тóе на-
пóрохъ, придáй ктомý лáйно Собá-
че бѣлое й дзúндри ковáлской áбо пó-
рохъ ѡдрýшнúцѣ, тóе дóбре помѣ-
шáвши загипáй чáсто й тáкъ дúкое
мáсо згúнетъ. Ѣ Варúти въ водѣ
Сѣма конóплане а тóю ѭшкою рáну
вымúвши, Грúшпаномъ засúпъ, áбо

копéр-

копервасомъ палянимъ на желѣзѣ, взати нарого жита зварити и теплое въ мѣшечку маломъ, такъ привазати, абы цѣлая морда коника была въ той парѣ теплой и тое треба робити кѣлка разы, водѣ также тую въ которой жито варилося давати пити, и тоежъ жито можетъ пасти. Б. Возми сала старогш и росходнику цѣлая под єдну мѣрку, зготовчи або утри тое разомъ и усмажъ, а усмажывши прикладай на солзи такъ найтеплѣйше хоць бы и гараче, абы конь стерпѣти могль, чрезъ кѣлка день, ажъ гудзи въ магкнутъ, а такъ будутъ солзи ужѣ магкии, возмижъ сала старого и понастѣкавши гудзи пущадломъ приложи на тепло, и тое робити треба ажъ витекутъ. Г. Абы зереани солзи хутнѣй выходили наверхъ,

возми

возми́ четы́ри бѣ́лки, всы́пъ лу́тъ
є́ди́нъ ла́данъ змѣша́вши то́е до́бре
на ли́й Коне́ви въ го́рло, чини то́е
ра́зъ́й кѣ́лка. А. Где́ ко́лвакъ со́л-
за нарадя́тся пома́зуй дѣ́гтемъ до́-
брымъ що́ де́нь на са́мѣмъ верше́чку,
а́ та́къ со́лза змя́гкнетъ и́ розпу́-
кнется, а́ такса́ роспу́кнетъ пома́зуй
ме́домъ пре́сны́мъ з' му́кою ячмѣ́н-
ною змѣша́нны́мъ, а на ѡста́тку о́-
цтомъ те́плымъ промы́й.

На запа́лѣніе конское.

За́разъ такса́ запали́тъ Ко́нь въ
доро́зѣ з' велі́кого бѣ́гу, зачина́етъ
бока́ми робити, Стогнетъ, лага́-
етъ, за бо́ки хвата́ется, з' пе́ршого
ра́зу, возми́ ло́жку прісно́го ме́ду
и́ горѣ́лки про́стой за три гро́ши шу-
мово́й и́з полкварти воды́ крини́чной,
то́е розмѣ́шавши, на ли́й є́му въ го́рло.
в. Бува́етъ въ то́й хоро́бѣ, же на-

па́дает

падаетъ Конѣ фрибра, або трасца, а калъ конскій на той часъ виходитъ небы рубинаній въ слизъ такій бѣлавій, подобній доталстости роспущанной, часомъ конь переприскѣе нѣзарамин слизъ скровлю, що недобрымъ знакомъ есть. Треба зразъ кровь пустити добре: першій разъ, и другого, и третого дня тожъ учинити, тилко поменшей пускати кровѣ, давати емѣ чрезъ сыкавку то есть вливати коневи въ задъ, три рази на день и нанвчъ води четри квартн, въ которой варити зѣлла слизникъ покравши, и до зваренного придавши салѣтри горстку, або жменку тилко треба потрапляти щобы Конѣ якъ найболше теплою водою напоити зразъ, въ которой также горстку салѣтри роспустити когда пиетъ. Горачка перестанетъ, и Конь

и Конь возметса до ѣдла, требажъ емѹ давати тое черезъ три тиждне щѡ день. Возми салѣтри четири лѹти або двѣ горстки малїе, до дай до того четверть лѹта камфори, и помѣшай тое з медомъ пресним щобъ галочкѹ можна з того зробити, камфорѹ и салѣтрѹ треба оу терти, разомъ ѡ тожъ тин галки давай рано натщо годинною передъ ѣдломъ.

На затратованіе.

А. Затратъ то есть коли Конь подковою ѡбразитъ коло копита другою ногѹ, з чого бѹваетъ, же коло копита рона зберетса и копитовѣ шкодити бѹдетъ, ѩкъ тилко тое постережешъ кровь ѩкъ найлѣпше рѹками витисни а оцтомъ зъ сѣлю промый и приложи гренкѹ, то есть хлѣбъ простый нестанїй присѹшанїй

на го-

на годинъ сѣмъ албо болшъ, а потомъ розчинивши пшеничною мукъ бѣлкомъ зайца кбрачого и приложивши до третого дна низазирай.

в. Взати козлового лою и розогрѣти азмѣшавши той лой зтимъ порохомъ що имъ стрѣлаютъ, рану затратовану залати.

г. Возми овечого калу, олѣяного, оцту мѣцного, маса несолоного розитри добре калъ овечій и розпусти надъ огнемъ намасть, и намазавши на хустъ, приложи на затратъ, а поверсѣ того обвини шматою омоченою въ воскъ, для того, щобы конь рани незамочивъ, особливе въ дорозѣ.

д. По подъ рану то єсть подъ затратомъ накарбуй ножемъ, щобы ропа сходила на спѣдъ, вимій рану оцтомъ тѣплимъ посоланимъ, а

потомъ возми галубъ и кѣлка з
мицы кбрачого приложи на ночь, а
назавтрѣшнїй день за сквар лоемъ
козловимъ, а коли зразъ въ дорогу
маешъ ѣхати, возми смолу чорну
шевску. и поверсѣ теплою засмоли
щобъ вода недоходила раны.

Є. Аєсли бы для недозору хуткого
рана була плюгава и рописта,
треба коло раны рога пробрати, промити
оцтомъ, и гришпаномъ заспати, а потомъ
солонину перетопивши зливати на воду
холодную и тимъ замазовати и завазовати.

На кѣлмо свѣжє и давнє, чи старє.

Взати ложку проса и солѣ и до-
купи змѣшати, а потомъ взати
сукна стрячаного и шнурокъ и въ
томъ сукнѣ просо и сол завазати
а замочивши водою въ кинути въ
огнь

ѻгнь э то тое въ ѻгнѣ зайется до кѹпи, що ѹтерти на порошокъ, и тимъ задмѹхѹвати ѡко коневѣ передъ выходомъ, и по заходѣ слонца черезъ три дни.

в. Возми глистивъ земляныхъ з бѣлками нѣцъ кѹрачихъ и въ новомъ горщкѣ залѣпивши ѹпали а ѹтершы тимъ бѣлмо заспиай.

На зганьбѹ.

Коли копитъ есть волный и ѡстаетъ ѡ тѣла, взати ѻцтѹ а загрѣвши полнвати шмать тѹи, которою нога и копитъ ѻбвазаній есть.

Когда конь небеге тѣла на себе.

Зливати емѹ ѻбрѣкъ водою тою, въ которой бы треба ѹварити верковій корень.

На вѣсачъ конѣвій.

Коли конь накрижи оупадетъ, взати пѣвзину березову, зъ стрѣхи або иншои подобною хабиною, и приложити на крижъ конскій, и оударити по обохъ сторонахъ тею пѣвзиною по три рази, по пахвинахъ злегка, або такъ зроби на тоежъ. Взати горѣлки доброй, запалити на крижахъ конѣви, а въ хвостѣ рѣпицю перерѣзати навхрест трошка до крови.

Коли коваль коня кують загвоздитъ цвяком або тежъ конь самъ часомъ наступитъ и заколется.

Треба вибрати рѣгъ, коло оухналя, аж до живого маса, а коли зберешъ аж до конца оухналя

зараз

Зáразъ кровь потечѣ, єслѝ недáвнїй затратъ, áбо заколóта цю̀ ропѝ небúдно, мéнше збирáти рóга налéжитъ á колѝ задáвнанїй затратъ чи заколóта, и̂ ропа̀ плúветъ, трéба дóбре копúто вúбрати, щóбъ ропа̀ межѝ рóгомъ и̂ живúмъ мáсомъ незакрадáласа, потóмъ промúй щутомъ щоланнимъ и̂залúй шлѣмъ з воскомъ ростопланнимъ, и̂ возмѝ смолѝ и̂ сѣрки и̂ помѣшáй и̂ тимъ поверсѣ засмолѝ, á колѝ въ дорóгу мúнешъ ѣхати, приложѝ сýкно̀ áбо капелюша̀ шматóкъ стáрого подшѣдкóву, и̂ повúй.

ѣ. Когда̀ за свѣжа постережéшъ, вичистивши рѣгъ, возмѝ мéду пчсного, живúцѣ бѣлой, воскý, лáдану потрóшку и̂ тóе потéршн роспýстѝ намасть и̂ въпýстѝ въ рáну зáразъ загóитса.

ѣ г̄ г̄. Колѝ

Г. Колѝ бꙋде гара́чка въ ро́гꙋ и̂ въ ра́нѣ цѝ̀ позна́ешъ приложи́вши рꙋкꙋ до ро́га и̂ рѣ́гъ бꙋдетъ гара́чїй, возми́жъ с҃лкѣвъ з҃ и҃ца̀ трѝ, и̂ ꙋ́трѝ зга́лꙋно́мъ да два̀ гро́шн и̂ и̂ положѝ наклоче и̂ ѡ҃бвинѝ копи́то, а̂ мо́жна и̂ дро́жчи з҃ пи́ва съ печи́ною помѣша́вши прикла́да́ти.

На пѣ́рѣ́лог и̂.

Колѝ ко́нь па́дает ъ нати́лъ, о҃гла́дается. Сто́гнетъ а҃бо рнчи́тъ, возмѝ ло́жкꙋ ме́дꙋ прѣсно́гѡ, зачетѝри гро́шн горѣлкн, водꙋ пѣ́квларти змѣша́вши въ ли́й въ го́рло и̂ гонѝса на не́мъ а҃жъ до по́тꙋ а҃ко тѣ́е не помо́же робѝ тѣ́е лѣка́рство цѝ̀ наглѝсти чи́ан робакѝ а҃къ ни́жше напи́сано

На дйха́вйцю

Ка́шель є҃сть зна́комъ анхави́цѣ, а̂ для̀ того̀ рѣ́жнимъ

Спо́со-

Спо́собомъ а҃ лѣчи́ти потре́ба. а҃. На-
пере́дъ зотри́днии трима́й є҃го̀ го-
лодного неда́вши є҃мꙋ҃ ѣ҃сти ти́лко
пора́зꙋ на де́нь ѡ҃бре́къ ѡ҃вса́нїй, а҃бо
ѧ҃чме́нниї, и҃ напова́ти ти́лко пора́зꙋ
водо́ю зꙋ́мꙋкою ѧ҃чме́нною и҃ ме́домъ
змѣша́вши, пото́мъ возмѝ Соле-
ни́ни бѣ́лой свѣ́жей на шкро́бай є҃и
до́брꙋ пригорщъ и҃ вимочи въ водѣ̀
чи́стой до́бре а҃ вити́снꙋвши зне́й во́дꙋ
прида́й сѣ́рки перепе́чѧно́й на о҃гнѣ̀
а҃бо̀ є҃ди́нъ, часникъ ѡ҃бби́ра́ного го-
лово́къ три, зотрѝ то́е ра́зомъ, а҃ по́-
тимъ поробѝ то́е на га́лочки ѧ҃къ
ѡ҃рѣ́хъ воло́скїй вели́кїй, а҃ взя́вши
ктомꙋ҃ па́токи ме́дꙋ зꙋ́ ѡ҃ли́вою,
змѣша́й и҃ тѣ́мъ ме́домъ тїи га́ло-
чки шмарꙋ́й, и҃ на́тщо коне́ви въ го́рло
кладѝ, попихаючи па́лцями до́ки не-
полкне́тъ, и҃ то́е робѝти тре́ба чере́зъ
три дни.

в. Олѣй конопнїй змѣшай з кровїю собачою пополовинѣ и тимъ конскїи жили на персахъ шмарбй.

г. На простїй недавнїй кашелъ рѣдкб въ оброцѣ давай шкробанб, водб пити лѣтнюю то есть незимнб давай, а часто до води пшеничной мбки жмени, и салѣтри тобчаной мѣлко тилкожъ придавай.

д. Царъ зѣлла, або подбѣлъ широкїй варити и твою юхб дихавичнимъ конамъ давай пити.

е. Взати внбтрности з чорной кбрки конечне зовсѣмъ нѣчого неполощбчи, и тое наполовицю роздѣливши и горѣлкою простою з часникомъ перемѣшавши бусѣкти, олеи додати кѣлѣшокъ и въ горло влити коневи, натщо, годинб або стоавъ убазанїй догори головою, вложити на него дергъ три або четири и припа-

ти

ти, а̑ а̑ко̀ вы́йде годи́на а҃рбу҃ половицю вну҃трностей оу҃же незмѣша́нихъ з҃ о҆ли́вою и̑ горѣ́лкою и̑ про́чая, но са́мїи вну҃трности перестѣкши, да́ти з҃ ѡ҆всо́мъ а̑би зъ҃ѣвъ, пе́рше тре́ба кона̀ дне́мъ вигологдити недавши є҆мꙋ҃ ѣ҃сти нѣчо́го, а̑ того̀ дна̀ кото́рого то̀ лѣка́рство дава́ти бу҃деши҃ъ, ра́зъ ты́лко на де́нь въ ве́черъ напои́ти є҆го̀ и̑ то̀ не бага́тѡ, такѣ̀ лѣка́рство на́рѣкъ мо́жна да́ти коне́ви трѝ ра́зи.

КОЛЙ ЗЪХВОСТА̑ ВОЛОСА КОНЄ́ВЙ ВЙПА̑ДА́ЄТЪ.

а҃. Са́ломъ, а̑бо соба́чимъ а̑бо ли́сачимъ шмарꙋ҃ рѣ́пицю оу҃хвоста̀ о҆чи́стивши и̑ о҆шкро́бивши стрꙋ҃пѝ колѝ бꙋ҃дꙋ҃тъ,

в҃. Возмѝ корѣ́на з҃ слю́зникꙋ҃, и҃злопꙋ҃хꙋ҃ варѝ въ бре́чцѣ ѡ҆ пи́ва и̑ ты́мъ мастѝ и̑ мача́й хво́стъ и̑ во-

лосъ

лосъ и вшда где волоса нема.

Г. Спали папер҃ъ а порохъ той мѣшай з маслом свѣжим несолонним и шмарꙋй.

Д. Долай корѣня ѿ тростини которая на болотѣ росте, Спали на попелъ изъ того попелꙋ зроби лꙋгъ, зъ водою тою, въ которой перше вари горохъ, албо бобъ.

Є. Возми пчелъ, которїи посѣдꙋтъ въ оулѣи, и глистивъ земляних, то єсть робаковъ, довгих спали тое разомъ въ горщкѣ новомъ изотри на порохъ помѣшай той порохъ зъ масломъ свѣжим несолонним маювим, а тим вшда помазꙋй где волоса нема.

НАКꙋРДЮКЪ.

А. Кꙋрдюкъ зовется чирякъ на языцѣ з чогоколвек бꙋдь зробленый, на тое возми въ шматꙋ лайно

человѣ-

человѣческое свѣжое завинувши при-
важи до желѣза оузде́чки, и вложи
коневи въ губу, аби жвавъ предъ о-
бро́комъ годи́нъ зодвѣ и по обро́цѣ
годи́нъ зъпа́ть.

б. Возми́ ме́ду пѣсно́го и оу-
смажъ гришпа́ну въ не́мъ, и такою
ма́сть приклада́й въ ра́ну, а згои́тся
памата́ти тре́ба щобъ коневи доѣдла
дава́ти отруби пшени́чнїи за мѣсть
обро́ку, щобъ язы́ка не образи́въ.

КОГДА КОНЬ ЗБѢГАѢТСА АБО ЗОРВѢТСА ЧИМЪ.

а. Якъ захорветъ ко́нь зъ трудъ,
збѣгана же и ѣсти нехо́че, тре́ба ему
кро́вь напере́дъ пустити зъ попружни
жи́лъ, потру возми горчицѣ вѣсѣмъ
лотовъ, со́лѣ два лоти, и тое мѣлко
оутере́ши, влий коневи въ го́рло съ
о́цтомъ, и чини та́къ до девя́ти дне́й.

б. Коневи стружде́нному возми
пи́ва

пива, масла изварив, и соли придай ктому въ бий нец зъвлка и осо-бно убивши ихъ добре ажъ охолоне пиво змаслом помъшай и влий въ горло коневи.

На слиногубъ.

Слиногубъ значится болачка въ горлѣ конском отчого и язык пух-не, на тое треба лѣтнои воды и положивши кона треба лати на язык и въ губу щобъ загрѣвся язык и губа, а зразъ воловою жо-вчею натерти язык и губу, а при томъ не давати нѣчого иншого ѣсти, тилко ячмѣнь перевѣянїй и отовча-нїй з салѣтрою пѣвтора лота.

На дъротъ конскую.

Дърота значитъ шаленство когда конь з болю головы ошалѣетъ, въ той часъ треба коневи пустити кровь з обохъ скронеи, а потомъ давати

ємъ

ємѹ ѣсти сѣчкѹ зъ соломи свѣжой ячмѣнной придавши листа або того которое зовется овѣхъ ростѣ наставѹ широкїи, листъ кроглй мает̀ъ або звѣламъ которое зовѹтъ лодига:

КОГДА КОНЬ МОЧИТЪ КРОВЛЮ.

Возмй ротѹ много посѣчи, потовчи и сокъ зней витисни, возмижъ того сокѹ ложокъ десатъ, вїна ложокъ десатъ, оцтѹ доброго ложокъ десатъ змѣшай все и влій въ горло конебн, а такъ чинй чрезъ вѣсѣмъ день що ранкѹ.

КОГДА КОНЬ НѢ ЛИНАЕТЪ.

Бѣгай нанемъ ажъ са добре зпотитъ и пусти зразъ кровь зшин а всю кровь заберн въ миску и тонкъ кровлю всего коня помажъ и нехай так осхне добре а потомъ его вихендо-

хендожишъ а зачнѐ лиѧ́ти.

На робакѝ въкишкѧ́къ конамъ.

Робакѝ ча́сомъ та́къ грызу́тъ кишкѝ, же ко́нь на́гле здыха́етъ, що̀ позна́ешъ зъ того̀, же ко́нь ху́дне, смутнѡ стои́тъ, згина́етсѧ ноґа́ми за́днѣми въ чре́во бїе́тсѧ, чре́вомъ тре́тсѧ где досѧ́гне, головою о́бертаетсѧ то на то́й, то̀ на дру́гїй бо́къ, гу́бою хвата́етсѧ за бо́ки, хребе́тъ пе́рси, а ча́сомъ захво́стъ, на тое возмѝ шкарлу́пъ зъ ѥ́цъ свѣ́жихъ, ви́дери шку́рку зъ середи́нки во́нъ, шкарлупи сами́ оу́сушѝ и оу́товчи, мѣлко ктомѹ̀ возмѝ ази́ндри зъ под мола́ковалского четвёртѹ ча́сть, и оу́товчи мѣлко, додаи́ ктомѹ̀ пе́рцю оу́тертого мѣлко па́тѹ ча́сть, помѣшаи́ то̀ з о́цтомъ добрымъ изъ горѣлкою, а загрѣвши влеи́ коневи къ го́рло

въ горло. в. Накрай хребу древно посоли добре дай въ оброцѣ вѣвсанимъ, а можна и редку давати потя поки не оздоровѣе.

г. Возми звѣлла крававнику и кори осиковой, вари въ оцтѣ крѣпкомъ, а охолодивши налій въ горло коневи.

д. Возми пшеничнихъ отрубъ добру жменю, вмѣшай сѣрки товчаной лотъ єдинъ, давай чрезъ три днѣ натщо а буде здоровъ.

є. Вари жито въ водѣ доцовой аж поки зъмагкнетъ, того жита до оброку примѣшуй и воду до иншой воды мѣшай и пити давай.

КОГДА КОНЬ ЧАСТО МОЧЪ ПЄСКАЄТЪ И ОТ ТОГО ХУДНЕТЪ.

Напавай коня кѣлка разъ и кѣлка днѣвъ тою водою которая стоитъ въ долинѣ, где глину копаютъ, а коли

нема

нема такой воды, чистъ глинъ безъ пѣскъ помѣшай з водою придавши жменю мукы ячмѣнной.

ЛѢКАРСТВО ДЛА ВОЛОВЪ, чилн Товарꙋ, волѝ щобъ ратицъ непритерали въ дорозѣ.

Нѣмъ волѝ въ дорогꙋ гнати бꙋдешъ смолою рѣдкою ратицѣ всѣ кѣлко днами впередъ понамазꙋй и въ дорозѣ тоежъ самое що день чинѝ.

ВОЛЙ ЖЕБЫ НЕБꙋЛЙ СЛАБЙЙ ЗѢЛЛА, звáнее гꙋсача вика, зомятое и оутертое добре разъ каждого мѣсяца въ напою давати.

РАНЙ ЗОПОБЙТА Й ОУТОВЧЕНА.

Оулѣчити можна зѣлламъ слизꙋ лѣсового оутершн его.

ЩОБЙ ВОЛЙ ВЪ РОБОТѢ НЕСПРАЦЮВАНЙ БꙋЛЫ.

Живицю

Живицю або терпентину з оливою змѣшавши роги и ратицѣ часто намазовати.

ЩОБИ МУХИ ВОЛОВЪ НЕКУСАЛИ.

Бѣски з крамъ куплєнїи на мѣлкий порошокъ оутерти и въ олѣи якимъ колвекъ оусмажившы, злегка тимъ волы пошмаровати, або слиною власною человѣкъ, нехай волямъ варги чи писки пошмарує.

ЖЕБЫ ВОЛИ ОУПАСЛИСА ДОБРЕ.

Першого дня бервчи воли з пашы, давай имъ капусту шатковану кислую хоць бы оцтомъ наймоцнѣйшымъ зилляною, потомъ чрезъ пять день давай имъ полову з отрубами пшеничными змѣшану, шестого же дня ячмѣню молотого давай имъ по четыри фунти, а чрезъ шесть день наступующихъ потроха

причинáй такóгожъ нáчмéнюáжъ до мéрн звичáйной покéлко накáждого вола звúклоса давáти, áби тúлко не чрéзъ збúтокъ.

А кормú тéжъ тáкъ зимóю волú, рáзъ колú кóрн пéршiй спéвáнтъ, дрóгúй рáзъ кóло свéтáна úна тóй чáсъ нúмъ пúти дасú, á рéштъ жúвности дасú нúмъ позáходъ слóнца предъ вéчеромъ.

А лéтною порóю нáко то въ лéтé пéрше éсти волáмъ давáй на свéтáнé, дрóгúй рáзъ ѡ сáмомъ полúднé úвъ тóй чáсъ úхъ напóишъ. трéтúй рáзъ ѡ годúнé девáтой дасú úмъ éсти въ вéчерé úтогдá úхъ знóвъ напóишъ úвъ лéтé давáти нúмъ пúти вóдъ тúлко цiò лéтнюю, á зимóю тéжъ теплéйшъю давáй вóдъ пúти.

Пúски волóвiе, чнто вáрги внмúвáти

трéба

трéба мóчою чили Сéчѵ дла̀ зглбленїа въ нúхъ флагмúстой пѣнú, а̂ з̂ ѧзúка тéжъ потрéба клѣщúками вирúвати робаки котóрїнся тáмъ въ ѧзúкахъ рóдатъ, и̂ сѣлли зáразъ засиповáти и̂ натирáти дóбре, а̂ до того̀ тéжъ и̂ ѡ̂ подстилáню подъ волú чúстнмъ рáзъ нарáзъ потрéба бáчность мáти и̂ зáвше пáматствовати.

Є̂слú волъ хорѣвáти зачúнаѣтъ.

Давáй є̂мѹ̀ зáразъ є̂дно̀ цѣ̃ле кѹ̀рче цѣ̃къ нáйсвѣжѣйшое цѣлкóмъ сѹ̀рóвое, áби є̂гó̀ зѣ̃въ волъ конéчне, а̂ трéтого дна̀ головкѹ̀ часнúкѹ̀ зотрú з фѹ̀нтомъ вúна̀ а̃бо горѣлки и̂ дáй є̂мѹ̀ вúпити, а̂ то нáтще зáвше.

И̂ є̂слú хóчешъ запобѣгти волóвой хорóбѣ, давáй здорóвнмъ волáмъ

такое лѣкарство: три листки листа бѣбкового, гички зтрохъ порѣвъ, часникъ зубцѣвъ три, або ракамбулъ зубцѣвъ три, кадила то есть ладанъ що три зирнатъ перцiовихъ заважитъ, зѣлла зовомогѡ Савина три корѣнцѣ, рути три листки переступ бѣлого пучкѣвъ три, бобъ бѣлого чи зерен чи пучкѣвъ три, оуголла жаръ оуглѣвъ три, вина або горѣлки килѣшковъ три, тое все стерти добре и чрезъ три днѣ той напой давати значина деревяного потри рази на день.

ВОЛИ РОБОЧIЙ АБИ НЕХУДIЄ БУЛИ.

Треба волямъ пополовицѣ подстѣлати солому згалузками дубовими, або лѣторослами, а такъ долежана имъ будетъ мягко, а стоячимъ твердо, а межи пашу галузки

лъзки зъ дерева вазового мѣшати, бо тое воли любатъ и тиктъ ѡ того.

КОЛИ ВОЛѢМЪ ГОЛОВА БОЛИ.

На тои часъ вола голова болитъ, коли волъ ѡпустивши оуха нѣчого ѣсти нехочетъ, на то дателинъ оутерти зъ виномъ, часникомъ и сѣли гъсковою и языкъ воловы тимъ натирати, потомъ возми бѣлкового листа жменю и вложи ємъ въ горло, щобы зъвъ, на ѡстатокъ возми мирги которой въ крамъ достанешъ, тилко, якъ орѣхъ, и оутерши зъ полквартою вина влии воловѣ чрезъ нѣздра.

КОЛИ ВОЛА ПРОМКНѢТЪ ТО ЄСТЬ КОЛИ ЛАЗЄ.

Листа зъ бодаквъ оутовчане зъ клеемъ внишевнимъ або зъ якогокольвакъ древа, а коли нема клею деревного зъ карвкомъ рибачимъ, або

й простимъ столярскимъ змѣшай й дай ємѹ зѣсти, або возми двѣ кварти мѹки пшеничной, й оупражъ добре й квартою водй розвѣвши дай воловѣ, тее всѣ робити мѣжна два рази на день рано й въ вечеръ.

На колкй волѣмъ.

Колй волъ на колкѹ хорѹе, на єдномъ мѣстцѣ оустоати неможетъ, нѣчого не ѣстъ тилко вздихаетъ й болше мрѹчитъ, нѹдитъ, нѣжъ рычитъ, въ той часъ мало ємѹ барзо пашй давати й тѣло єго на ногахъ коло ратицъ поколоти пѹшадломъ абы кровь вышла.

На тоежъ: коло хвоста жилѹ котрѹ колвакъ знайшовши кровь пѹстити й завазати потимъ. На тоежъ: Взати цыбѹлѣ й соли а разомъ тое змѣшабши къ найглибше

выше подъ хвостъ оутиснути, або волà гонити довго. На тоежъ: Салѣтрꙋ оутовченꙋ зъ водою влити волꙋ въ горло.

На гарачкꙋ волѡмъ.

Колѝ волъ на гарачкꙋ хордѣ, нѣчого ѣсти нехочетъ, спꙋстивши лобъ мрꙋчитъ, плачетъ и гной въ ѡчахъ маетъ, а подъ очима долинки забробатъ, на той часъ такъ его лѣчи, перестꙋпникꙋ зѣлла листа давай емꙋ ѣсти зъ сѣллю, або и гвалтомъ въ горло класти, а въ темнимъ мѣстцѣ волà тримати, и пити емꙋ давати въ той темницѣ найзимнѣйшꙋю водꙋ, ꙋха и нѣздра часто водою зимною оумочивши гꙋбꙋ або хꙋстꙋ оумивати.

На тоежъ самое.

Назалѝчкахъ волà зъ обохъ сторонъ желѣзомъ роспалянимъ шкодꙋ

 попро-

попроп҃ка́ти, то́ежъ са́мое здале́ка подъ о҃чи́ма, и҃ тре́ба на то́е ма́ти пригото́ванꙋю мо́чъ челов҃ѣ́чꙋ, кото́рая а҃би стоа́ла кѣ́лка де́нь въ а҃ко́мъ нача́нню, и҃ то́ю мо́чою те́пло загрѣ́тою мѣ́стца пропе́чанн, гꙋ́бкою а҃бо хꙋ́стою тонко́ю протира́ти на де́нь два̀ ра́зн, по́кн стрꙋпи не злꙋщи́тсѧ, ꙋ҃ха та́кже з серединн понарѣ́зовати а҃би кро́вь стѣкла̀ по́кн ра́ны нестагнꙋ́тсѧ. На то́ежъ. Зѣ́лла щедри́нецъ розтѣ́ршн въ пи́вѣ а҃бо въ винѣ дава́ти з водо́ю.

На ка́шѣль для воловъ.

Змелн ѧ҃чме́ню ква́ртъ три и҃ розмочн, полово́вы наймѣлкѣ́йшой и҃ вичища́ной ква́ртъ трн, наслѣна гꙋ́сячой ви́ки моло́того ква́ртъ трн, то́е всѣ немѣшава́вши, на трн ча́сти подѣли́ти и҃ кожда́ рѣ́чъ о҃со́бно да́ти воловн зѣ́сти. На то́ежъ.

Зѣ́лла

Зѣлла билицю оутертое чрезъ сѣмъ
день предъ ѣдломъ то єсть натщо
лляти волові въ горло.

На прищѣ або чиракй ро-
пистіе волямъ.

Колиса где въприщѣ або гулѣ якій
изберетъ ропа оу вола, треба прорѣзати
абы ропъ випустити, а потомъ прищъ мо-
чою стараго вола другого теплою ви-
мивати, и кужелними пачѣскамы
витирати, а потимъ возми смоли
рѣдкой и солѣ изсмажъ на пластеръ
и прикладай тое, и то робити два
рази на день рано и въ вечеръ.

Для воловъ кулгавыхъ
лѣкарство.

Коли озаморожѣна волъ кулгаетъ,
треба ногу поднести, и мѣстце
зранане гнипомъ розорѣзати и мо-
чою старою нагрѣтою напарити сѣлю

засы-

засыпати и губкою або полотномъ тонкимъ витерти, а потимъ чрезъ желѣзо розпеченое лоемъ козловимъ або и воловимъ залати. А єсли би волъ ѡ пробита древомъ або желѣзомъ кулгавъ, ѡгладѣти ноги изъ раны єсли єсть ропа, випустити, мочою теплою вимити, стѣли губкою витерти, а потомъ взавши воску и оливи старой и меду патоки, и мукы зъ вики потрошку, разомъ тое зтопити и прохолодившы, въ рану того колко потреба въ кладати, потомъ взати черепкевъ зъ сланака або зъ черепахи и оуготовкти надребній порошокъ, и просѣати, змѣшати то зъ клѣка фѣлами ростертими, и положившы на сукно зъ берху привазати и обвазати добре аби нѣчого тамъ незатекло и незалѣзло земле, або гною потыпоки

поки волъ стоѧти здорово самъ
небудетъ могти, третого дня до-
пѣро розважи, и тоежъ самое при-
кладай и роби що перше. А єсли бы
волъ кулгавъ для багацкости зви-
рящойся ропи, часть тѣла хорбю
брагою густою з олибою теплою, або
и безъ олиби напарити, або розг-
рѣти треба, потомъ на тое мѣстце
мбки ячной теплой приложити, коли
уже ропа мягка будетъ, ростати
и вимити яко перше, а вимивши
або цибулю з сѣлою, або зѣлла
спориш полацѣнк полѣгонбмъ, або
зѣлла шантбѣлб утовкши прило-
жити и обвазати добре.

На пархи воловіе.

Пархи и рожніе кости мочою во-
ловою задавнаною чрезъ кѣлка день,
зъ масломъ загрѣтою шмарбючи зъ
гонити можна, а можна также

Смолом

Смолою рѣдкою шмаровáти и отогóм гóать.

О робáкáхъ въ волáхъ.

Водою бáрзо зимною тáмъ где робáцтво єсть, чáсто мúти и скроплювáти робаки вийдутъ, бо они тéпло любатъ.

На вошúй воловúє.

Трéба положúти волá догорú черéвомъ щобú дивúвся догорú, язúкъ вúтягнути и дивúтися єслú бомблѣ чúли гулúочки на язúцѣ мáетъ, котóрiи єслúся найдутъ желѣзкомъ óстрúмъ попáлювати потрéба, потóмъ сѣллю з олúвою áлбо мáслом з сѣллю змѣшáнúмъ нашмарова́ти тúи бóмблѣ, чи грудóли на язúцѣ, колú то згúбишъ, вошú такъ же погúбнутъ.

Гáкъ би волá ожъ окóсúвъ

Чернúшкú и отзúкъ ли корень оутрú, оупо-

ꙗзмѣша́вши з полкварти вина фран-
цу́зкого, то́е чрезъ нѣ́здра голо́вѣ ли́й,
а на то́е мѣ́сце где оу́кушанїй е́сть,
лайно́ свина́чое прикладай, то́ежъ лѣ-
ка́рство слу́жити мо́жетъ и дла человѣ́ка
е́сли бы бу́въ ѡ вужа оу́ку-
ша́нїй; и дла о́вецъ то́ежъ са́мое
лѣка́рство.

ѠПОВѢТРА́ НА́ ТОВА́РЪ.

Се́на ꙗкѡ копи́цю спали́ти поло-
жи́вши на не́й на верхѡ коло́ду дубо́ву,
дла того, жебы́ся пома́лу пали́ла,
жу́желъ то́й що спали́вши се́но
зоста́не, дава́ти това́сови, чи́ли то
пи́ти лїючи въ го́рло, чи то въ водѣ
роспу́сти́вши, скропли́вати ти́мъ
ва́зку се́на. На то́ежъ. Ко́жденъ
господа́ръ свой това́ръ зрахова́вши
ѡ ка́ждой штуки да́стъ по гро́шу,
а́бо по бо́лше до це́ркви за ду́ши
поме́ршїи. На то́ежъ: Ꙗкъ то́лко

това́ръ

товáръ зачнéтъ хоробáти, дáй воловí чи коровѣ ложкý салѣтри, и ложкý сáла якогоколвекъ, але лѣпше сáло гусяче, лéчъ и кáжде добре цю рáнкý. На тóежъ: Найлѣпше товáръ вигнати зъ села коли тóлкоса постережéтъ хоробу, и далéко ѿ дорóги и ѿ села въ лѣсѣ, або въ пóлѣ товáръ чрезъ мѣсацѣ два удержáти, а гной тимъ чáсомъ зъ óбóръ казáти вивéсти, а въ пóлѣ чи то въ лѣсѣ жóжли зъ сѣна спáленого або пóташý давáти цю рáнкý потрóшкý.

ДЛА ТЙХЖЕ ВОЛОВЪ.

Сéкретъ досвѣдчанїй котóрого зáцнїй ѡбивáтель єдúнъ въ оукрáннѣ дознáетъ, бо хочáй въ сусѣдствѣ товáръ падéтъ и єгò селѣ чáсомъ зарáзитсá, а на єгò ѡбóрѣ зáвше цѣлїй товáръ, а то тáкъ ратýетъ

цю

Сіѡ весни трéба постарáтиса карáсниковъ маленкихъ тилко, колко бы моглѡ бѫти въшборѣ чіёй штѫкъ товáрини, тінкарáски живíи оумочивши въправдúбый дïоготь, давáти кождой товáринѣ малóй и велúкой, хочби и наймéншой, по сдúномѫ карáскѫ.

Ѡ Овцáхъ.

Кто хóче овцы мáти здорóвïи, тлѫсти и волнѫ нанúхъ мягкóю, нехáй ихъ нѣколи ненаповáетъ водóю, и приказáти пастѫхáмъ жебы до водú ихъ не гонúли, аниѣ нарóсѫ ихъ невиганáти, бѫдѫтъ дóже здорóвïи, а въ пóле ихъ виганáючи нѣгди на вѣвúскѫ не пáсти, бо бѫдѫтъ хорѫвáти, въ лѣтѣ збирáти для нúхъ лúста дѫбóвое, олхóвое, лúповое, и берéзовое, и тóе оусѫшане напочáткѫ óсени давáти имъ скропúвши рóпою солóною и навéснѣ.

Колúсь

Колиса хороба межи овцами покаже, зараз з того гною овци зогнати до иншого хлѣва, а хлѣв давнiй вичистити, и нехутко надавное мѣсце овцы заганати.

Абы овчи не паршивѣли.

Вари въ бразѣ хмѣль и если есть лагер з вина, а если нема, без лагру обыйдетса, овци остригши понамазуй тимъ всѣ, и нехай так будутъ два днѣ въ теплой хатѣ, не выганаючи ихъ, потомъ ропу з водою зробивши з солѣ макомолвакъ, обмiй кажду, тое коли зробишъ каждого року, нѣколи овци неспаршивѣютъ и вовну мати будутъ дѣлекатну и дуже густую, пархи овчiи мочою мiючи, потомъ сѣркою з олiвою намащуючи гинутъ.

Лѣкарство овцамъ на вѣспу.

Якъса

Якса толко на єдной постереже
овцѣ, зараз тую шлячити и шкобно
тримати и старатиса, абы вѣтер
часто провѣвавъ тое мѣстце, а коли
зима єсть барзо велика, то єй на
каджовати асафетидою, которой до-
стане оу жидовъ, аптикаровъ, кормити
ю сѣномъ и оброкомъ примѣша-
вши ложку сѣрки мѣлкой оутертой,
давати єй пити воду, до котрой ихъ
може випити, вкинути завше
жменю салѣтри тобчаной. а єсли
короста чи вѣспа з трудностію вы-
ходитъ, або показавшиса назадъ
ховаетса, треба дати асафетиди, якъ
лѣсковій сѣрѣхъ з ягодами бзо-
вими, толкожъ, аби полкнула ка-
ждогш дня ранш, покиса короста не-
висипле, єсли вѣспа буде зитъ чер-
вона и поцѣломъ тѣлѣ, зараз въ
першихъ днахъ треба кровь пусти-

ти зѣлія такъ якъ конямъ пускаєтся, и такимъ пущаломъ, тилко меншимъ, малую кватирку, и дати ей плѣдлку якъ лѣсковій орѣхъ зробланъ зъ салѣтри и меду прѣсного, другого дня знову пустити кровь и дати плѣдлку, можна и третого дня тожъ зробити, покиля вѣспа неразширитъ на пласкъ.

Если коростачи вѣспа буде сина, або фіолетова, дати каждого дня плѣдлку полкнути зъ галузя, изъ клею зъ вишень, або сливокъ по рѣбной части зробланъ, мѣлко утерши змѣшавши зъ медомъ прѣснимъ. клей той продаютъ въ крамахъ зовутъ его гума Арабѣка, а пити давати въ той часъ воду, придавши до ней оцту мѣцного, поки не буде кваскова та.

Если овца поронитъ або плодъ скинетъ, треба ю мати на

остро-

Острожности ѝ треба ѥи давати до-
сить оброку мѣшаного з церкою,
а коли ѥсть слаба, давати ѥи пѣтолку
з асафетиди и шгредъ взобихъ
ровной части, рано и въ вечеръ.

ДЛА КОЗЪ.

Внутрности чи утробу з боцана
въ водѣ утершн, по ложцѣ дати ка-
ждой штуцѣ ѥще здоровой, то не-
будутъ заповѣтраніи, а ѥсли бы за-
хорували, з кла цедрінецъ з пашою
имъ давати, и воду тую тилко имъ
давати пити, въкоторой намочаній бу
детъ корень з чересту молодого, и
прогнати ихъ въ поле, абы надлѣжномъ
мѣстцу не были.

НА РОЖНІѢ ХОРОБЫ ДЛА ОВЕЦЪ ЛѢКАРСТВА.

Ѥсли овци от упалу слонца хоро-
ютъ, з кла которое зоветса бета
билвестрісъ, цвекла лѣсова, вити-

скáй, тóе и влïвáй въ гóрло, и тóежъ
Сáмое зѣлла нехáй ѣдáтъ. Єслй
тáжко ѡдныхáютъ нѣбй дыхавúчнїй,
оўхá желѣзцемъ чи пѹцáломъ з се-
редúни понасѣкѹвати, áбй крóвь зїй-
шлá, и въ пóле áбо на йнше мѣстце
перегнáти. А колй кáшлаютъ, хмѣль
варй из сѣллю давáй имъ ѣсти, а
йнїй мигдáловъ гѣркúхъ оўтéршй съ
кúлѣшкомъ винá францѹзкого въ нóсъ
вливáютъ. Єслй óвцы чéрево спѹ-
хнетъ, знáкъ єсть же шкодлúвое
зѣлла зéла, áбо робачкá якого,
отожъ зáразъ жылы под вáргами по-
надрáпѹвати и наколóти áбй крóвь зїй-
шлá, из тúми жылами тóе Сáмое
зробúти що сѹть кóло хвостá блúзко
тúлной гноїовой дзюрй, и дáти ей
вúпити сполквáрти мóчи человѣческой.
Єслй прúщъ якúй áбо чнрáкъ ѡвцá
на верхѹ шкѹри где мáе, трéба єго
розтáчи

розтáти á въ серединѹ сóлъ пражанѹ добре з смолою рѣлкою ѹмѣшáвши, въ розтáтѹю ранѹ вложúти.

ЖЕБИ ВОЛКИ ОВЕЦЪ НЕ ХВАТАЛИ

Завѣсити овцѣ нашúи и привазáти добре цибѹлю з лѹпúни облѹпанѹ. волкъ завѣтривши цибѹлю, ѹтѣкáетъ розѹмѣетъ що зарáда, досúть въ велúкихъ овчáрнахъ завѣсити кѣлкомъ баранáмъ, которíи чередѹ водáтъ.

НА ПОВѢТРЕ ДЛА СВИНЕЙ.

Свúнѣ що дéнь переганáти по рáзи кѣлка чрезъ водѹ, щобъ плúли, и зѣлла áсфоделюсъ, то есть злотоголовъ, áбо инáчей як зовѹтъ багно, мочúти втóй водѣ з вѣтки онú пíю.

ДРѢГОЕ ЛѢКАРСТВО ДЛА СВИНЕЙ НА ПОВѢТРА.

Лúсаче мáло сѹхѣ, áбо свѣже вложúти въ тóе корúто з котóрого онú ѣдатъ и пíютъ.

ЯКЪ ПОЗНАТИ СВИНѢ ХОРОБЫ

Вирвати зъ карку щетину: Если корень щетини есть чистый, здоровы свть. А если на концѣ кровь, або рона яка и гнилость, то слабе свть, отожъ зразъ достати девать ракѣвъ зъ рѣки и дати имъ зѣсти, и тымъся кровючи лѣчатъ, або багна зѣлла дрѣбно вусѣкши, фунтъ для каждой свинѣ особно змѣшати зъ иншимъ покармомъ чрезъ семъ день, и будутъ здоровы. Если на гарачку свинѣ хорбютъ, познаешъ що ѣсти не хотятъ, и смутни, стогнутъ: въ той часъ кровь зъ хвоста гдеколвекъ знайдешъ жилу, пусти, або надрѣжъ. Если свинѣ слинятъ дуже, и то хороба есть, шукай же жилы на лопатцахъ переднѣхъ, и коло плечка пусти кровь, а коли трудно знайти, то досить лопатки поволоти пушаломъ

або

абы кровь зїйшла, а єслн ви вдла
хороба незнаема, на цѣлїй день и ноць
ѡсобно кажду замкути, и нѣчого нам
ѣсти анѣ пити недати, але намочи-
вши зѣлла въ передъ ѡрѣхѣвъ лѣ-
совихъ оутовчанихъ, той воды нмъ
дати пити найболше, а такъ вонѣ-
товати будутъ и оздоровїютъ.

Пси въ господарствѣ потрѣбнїи
суть: для чого лѣкарства тутъ
для нихъ где некотрїи пригадчаютсм
ЩОБЙ ПСЙ НЄ КАЗИЛЙСА.

Оу сценатъ подъ языкомъ єсть
жилка подобна до робачка ѡкроглого,
подовговаста скрвчана, которую вина-
ти голкою и ѡтати потреба, и тогдиса
такїй песъ не сказитъ. А коли песъ
сказитса, замкнути єго на єдинъ
день недавши емъ анѣ ѣсти, анѣ
пити, а назавтрѣшнїй день дати емъ
въ напоя, або въ рѣдкимъ ѣдлѣ че-

мерицѣ трóха а҃бо зѣлла дрóкъ оу-
терши: тоежъ чинúти зáразъ ꙗкъ би
пси҃ здорóви бýли ꙗ҆ покýсáни ѿ
скажéного пса҃. Трéтое лѣкáрство
ѿ скажéнины, Єсть въ ꙗ҆птúкахъ по-
рошóкъ чюсá дóвѣ тýрпетýмъ мѣне-
рáле: тóго порошкъ колúса пéсъ оу́же
сказúвъ розробúти зъ мáсломъ и҃
хлѣбомъ свѣжúмъ и҃ поробúти зъ него
галочкú ꙗкъ пéрецъ, и҃ кúдати псóви
скажéномý на дéнь єдúнъ по дéсáть
а҃бо попáтнáтцá ра҃зъ чрезъ сѣмъ дéнь,
ꙗ҆ беспéчнѣй чрезъ дéсáть, колú пéсъ
ѣсть тúи галочки, бýдетъ здорóвъ, и҃
колú скажéнúй собáка покýсáетъ здоро-
вóго пса҃, тúхъ галочóкъ тáкже дáти
чрезъ трú днѣ по тúлкожъ.

Шéвнѣ лѣкáрство ѿ повѣ-
тря а҃бо дзжýми людáмъ.

Рáно нѣмъ ꙗвúдетъ человѣкъ на
дворъ, нéхъ вóзме два ѿрѣхи волó-

скихъ

скихъ сухихъ, двѣ ф҃ѣ҃ги чи смоквин-
ни и двадцать листкевъ рути, и соли
тилко, що перецъ заважитъ, то разомъ
утерти и всыпати належитъ.

а҃. Не потреба на той часъ коли на
дзюбу хорбютъ, шпиватися трунком,
але поки здоровъ человѣкъ есть, мо-
жетъ зажити для здорова.

в҃. Часникъ завше що день свѣ-
жій поперекраваній надвое мати за-
пазухами и по кѣшенахъ всѣхъ.

г҃. Дзингелёвій корень не полкати
але его мати завше въ зубахъ по
дробинцѣ жуючи, чи зкимъ говоришъ,
чи ходишъ по рѣзнихъ мѣстцахъ,
шцтомъ з водою що ранку губу по-
локати, скроне, поподпахами, па-
хвини между ногами, мити тимже
оцтомъ з водою, тойже оцетъ
мати въ якой пушцѣ и устабичне хо-
дачи нюхати.

д҃. На

Д. На тóй чáсъ колѝ дзжвма пан-
вéтъ, стерегтúсѧ ѩкъ мóжна, ѧбы
къ сóкнáной сóкмáнѣ нехóдити,
тúлко во всѣмъ полотнáномъ бо до
вóйни зарáза пристаéтъ, шáпкꙋ на-
вéтъ мáти з полотнà, и жóнки лѣ-
тникóвъ, áнѣ плáхтъ и щò небꙋдь
з вóлни роблéнного жебѝ не носúли.

Є. Колѝ кто̀ помѣркве же оу́же
дзжвма зачинáетсѧ накотóрой чáсти
тѣла робúти, а хóцеи и рáптомъ зро-
бúласѧ, зáразъ взáти жúвꙋ жáбꙋ ро-
пꙋхꙋ, которíе въ лïохáхъ áбо подъ
дрéвомъ сидáтъ, áбо и твю що въ
болóтѣ, (áле ропꙋхи лѣпшíи сꙋть) за-
бúти, застꙋпомъ, áбо сокúрою посѣ-
кти, и на тéе мѣстце где дзжвма ёсть
áбо бꙋти мáетъ, прикладáти и при-
вáзовати, рáно и въ вéчеръ ѿмѣнáючи
пóки мáсо жáбаче тéпле въ тóй чáсъ
лѣпше прикладáти. А въ здорóвихъ

хáтахъ

хатахъ люде треба щобъ сѣрку запаливши на черепкѣ, всякій посудокъ и начина зъ которихъ ѣдатъ и піютъ, и водѣ тримаютъ и носатъ, надъ тежъ сѣркою понакурювали добре. Суть на дѣтѣ хоць не на каждомъ пучкѣ або бурнки косматіе, тіи перзно въ осенѣ достигліи бываютъ, то щоръкъ люде збирати повинни. и въ комортѣ привязати високо, аби мыши недостали, тіи пучкѣ варити цѣлкомъ въ якой небудь хоробѣ, чи то дисентеріа панове между людми, чи гарачка. чи ложна хороба, чи боль: или запалѣніе горла, чи колкѣ, рано и въ вечеръ тое варити и пити.

ПРОТИВО САРАНЧѢ СПОСОБЪ

Коли чути о саранчѣ въ сусѣдствѣ, треба сподѣватися, же будетъ и всюда въ поблизкости. на той часъ добре єсть кожани ловити и набисокихъ

кихъ бардзо древахъ ихъ завершовати въ резнихъ месцахъ на школо полъ засеяныхъ, а опрочь того треба, абы каждый господаръ вивозивъ гной въ поле и зредка купами великими понакладавъ завчасу, на дворскіе также поля гной купами на резнихъ месцахъ зложити повинни, хочбы межи стоячимъ уже доспелимъ збожемъ, заховавши острожность, абыся збоже незанало, запалити тогожъ гною едну купу, главокъ зъ середини, жебыся курнивъ и такъ каждый господаръ на своимъ померку запалити повиненъ, а каждый въ иншимъ месце, щобъ такъ закурятъ тіи купи гноивъ, по всехъ полахъ дымъ могла ростагати. Саранча где маетъ рушати, завше въ переду летитъ менша купа, щобъ выгладети местце, которую называютъ

ютъ скалою, тая вигладѣвши мѣстце безпечне и до живности способне, вертается и провадитъ рештъ саранчѣ, ѡ тожъ тая перша копа которою зовутъ скалою, якъ застанетъ въ полахъ дыми ѡвертается з тамвѣтни и идетъ на болота и лѣси, и тамъ рештa саранчѣ, потомъ пойдетъ за нею. а тіи пола на которихъ дыми застанетъ минетъ, ѡпрочь того ровы копати, закопувати, палити, ведлугъ звичаю всюда вѣдомого и уже практикованого есть рѣчь арцн пожитечна.

ЛѢКАРСТВО НА ЗГУБУ ГУСЕЛНИЦѢ З ГОРОДОВЪ З ДРЕВА И КАПУСТИ.

Раковъ въ ропѣ солонiй намочити немало, и тою водою скропливати гуселницю. ѳ. Попелн з печѣвъ на городи вносити и роскидати есть добре, бо гуселницю и иншiе робачки забива-

бива́етъ попе́лъ и̂ зе́млю виправа́етъ, и̂ на тако́мъ горо́дѣ не бу́детъ и̃хъ. г̃. Сѣ́ати цибу́лю ме́жи капу́стою, и̂ стару́ цибу́лю завѣ́шувати мо́жна, ра́ки побитїи ме́жи капу́сту по мно́гихъ мѣ́стцахъ роскида́ти. д̃. Колѝ подъ ча́съ оу̃па́ловъ панву́щыхъ, гу́ѣлница ся ро́дитъ, тре́ба капу́сту поли́вати ра́нш до́бре и̂ въ ве́черъ, хоча́й бу́де и̂ въ головка́хъ, а̂ на ти́мъ бо́цѣ, зъ вѣ́тки вѣ́теръ вы́ѣ, гно́й, рогѝ рѣ́зныи, кава́лки шкуру́ запали́ти а̃бися ра́зъ враз кури́ло, и̂ то́й ды́мъ жеби́ся росхо́дилъ зъ вѣ́тромъ по капу́стѣ. ѣ̃. Гдѐ су́ть са́ды зъ дре́комъ о̃во-
щнимъ, та́мъ о̃ часникъ̀ ги́чку пали́ти по вы́хъ мѣ́стцахъ го́рода. s: Ты́хъ робако́въ, чи гу́ѣлницѣ взя́ти зъ и̃ншого го́рода а̂кбы жме́ню, або́ бо́лше, и̂ вари́ти въ водѣ зъ кро́помъ, и̂ вихолоди́вши то́е, зкропли́вати дре́во
и̂ капу́-

и капустъ, але треба стерегти ся жеби тою водою рѣкъ, або тварь непокропити.

3. Подъ деревамъ карѣкомъ зъ сѣрою змѣшаннимъ кѣрити, также кѣрити гѣбкою на лѣщинѣ вирѣзлою.

и. Зъ берболозъ пороховъ чи попелъ оупалити и лѣгъ чрезъ три днѣ робити и тимъ робаки зкропливати.

ѳ. Добре єсть также обвинати дерево половами здалека и обвазовати дерева соломою отъ споду зъ половами мокрими, робакъ по полови неполѣзе тилко качаетса.

ПРОТИВО ВѢЖАМЪ СЕКРЕТЪ.

Вѣжъ въ томъ городѣ непостане где єсть полинъ, билица, и бѣзъ дерево, также где би насенове древо щепане або саджане было, листа насинового вѣжъ боитса, часникъ, цибулѣ, и хрѣнъ, можна то мати зъ собою идучи въ лѣсы або на багна.

Вкъ

Якбы кого вжъ оукъсилъ

Поки гарачка непрыпадетъ по оукъшенью, нехай человекъ оукъшанiй сокъ з листа часнового оусеканнаго витисне и випiе з виномъ той листъ перше оумешавши, а листамъ самымъ окладати тее местце, где оукъшанiй есть.

О ловитвѣ рыбъ.

Возми лiебютки, чомберъ, майранъ кождего по три драхми, отрубъ пшеничныхъ лаґромъ з вина або самымъ виномъ роспущаныхъ з полкварти або колко потреба буде оуказовати, корi сосновой, любрики драхмъ вѣсемъ, оутробы вепровой печеной фунтовъ шесть, лою козлового, тилкожъ часнiкъ, каждо з особна потовчи и оутри, потомъ до того примешай попелъ просяного, и докупы злучи на масъ, и то въ стоячой водѣ, чи въ

зерѣ, напередъ двома годинами немъ
сѣти, въ кинешъ оутопи, затретою аж
годиною тагни рибу.

РИБУ РѢЧНУ ЛОВИТИ.

Овечого лою, зѣлла цавню оусу-
шаного, часнику, винового лагру, зѣл-
ла либютки, манрану, дателины сух-
ихъ, каждого порѣвной части, оу-
товчи и зхлѣбомъ змѣшавши въ
кинь въ воду, годиною або двома, немъ
сѣть закинешъ. На тоежъ: Возми
крове зъ кози, лагру зъ вина
зъ ѿтрубъ зробланого крохмалю, ра-
зомъ змѣши и плюща зкози тон-
ко и дрѣбненко оусѣкши, разомъ тое
згнети и оужи. На тоежъ. Возми
крове телячой, и маса телячого
дрѣбно оусѣканого, тое въ горнецъ въ
ставити тамъ чрезъ дни десать.
то потомъ кидай на приноду, або на
оудку.

ПРИНАДА ДО ВАТЕРЕЙ.

Возми кропиви, зѣлля патерникъ, то разомъ вутри, и тое Сокомъ зъ росходникъ витисненимъ загнести, и до ватера въ класти, хочъ такъ, хочъ въ тоненкій платокъ завинувши.

ДРУГА ПРИНАДА ДО ВАТЕРЕЙ

Возми галкъ мушкателовъ, гною людзкого, и хлѣбъ житный або пшеничній, каждую рѣчь особно вутри, а потомъ тіи рѣчи зъ зѣллю змѣшай, и до ватера вложи.

РАКИ ЛОВИТИ.

Возми жабы воданіи, порубай въ шнурки и вложи въ ватеръ, а где раки будутъ, полѣзутъ въ ватеръ.

ПОЛОТНО БѢЛИТИ АБИ БѢЛЕ

было якъ снѣгъ, и мѣцне.

Зроби лугъ слабый зъ поташу або бердашу, такъ слабый, щобъ взавши на языкъ, солоности, чи кѣстости его

лудо

ледво що чути было, и въ тимъ намочи
полотно або нитки, на квадранецъ,
потимъ зразъ виполощи и вижми,
въ томъ же лузѣ полотно, и вложи
въ кисле молоко, або сирватку але
лѣпше въ молоко, и нехай въ немъ
пять день мокнетъ, виполощи его,
знову въ томже лузѣ, и розпни на па-
ликахъ високихъ, такъ, жеби полотно
на локоть было отъ земли, и щоби ветеръ
зъ всюду его проходивъ и слонце,
такъ роспяте на паликахъ полотно
триман девять день, и девять ночей,
не поливаючи его, але заставляючи его
на росѣ, и на дощѣ. Если полотно ещѣ
небѣле буде, повторити тожъ самое,
по девати днахъ ещѣ разъ съ всѣмъ
такъ перше, а чатомъ и третїй, и чет-
вертїй разъ, а тимъ способомъ по-
лотно бѣлость належиту достанетъ.
Когда разомъ багацкого полотна бѣ-

литъ, мало барзо коштуетъ, для того Господинъ маючи полотна бѣлити, повиннися умовити, и въ єдно начиніе чи кадь, класти свои полотна, въ єдно начиніе заливати свои молока, и робити лугъ з поташу котрого въ каждомъ мѣстѣ достанетъ купити, фунтъ по золотому.

ЯКЪ РАТОВАТИ ЧѢЛОВѢКА

котрій недавно зъ ума зыйде?

Тому человѣкови треба пустити з ноги єдной кровъ рано, з другой ноги въ вечеръ, а зразъ хустку въ зимну воду умочивши, на карк єму прикладати устављне чрезъ день и ночь, а на ночь давати єму Салѣтри в водѣ напертокъ, тожъ и на рано.

А КОЛИ ДАВНѢЙША ТАКА

будетъ слабость, хочби и недавна: то такъ треба робити.

Взяти

Взáти того̀ человѣка и̂ постáвити
є̂го̀ под̀ корúтомъ провертѣвши дзюрк̀
въ корúтѣ, áби є̂мꙋ̀ на сáмъ кáркъ
тúлко вода̀ текла чрезъ дéнь цѣлый, а̂
на гóловꙋ áби и̂ не капúло.

Є̂СЛИ КОГО ЧИРАКИ НАПАДꙋ̂ áБО ЧАСТО Бꙋкáютъ.

Трéба хлѣба шкꙋркꙋ дáти, нáтщо
вꙋкроúвши сѣркою посолúти и̂ зъ
ѣсти, такъ рáзи кѣлка чинúти,
мóжна и̂ на нóчъ, то небꙋдетъ.

НА КАШЄ̂ЛЬ и̂ СꙊХОТЫ.

Шишкѝ сосновíи зелéнíи збирáй, и̂
тúми корúтися и̂ дúмъ ликáти трéба,
такожъ шишкѝ варѝ въ водѣ̀ и̂ рáно
нáтщо, и̂ндꙋчи спáти, напúся добре
а̂ въ верболóзовихъ галꙋзáхъ з ли-
стомъ варéныхъ въ водѣ̀, кꙋпáйся.

НА ФЕБРꙋ̂ áлбо ТРАСЦЮ.

Лúста зъ вербúни прóстой возмѝ
потовчѝ и̂ сокъ зъ нéй вúтисни, и то-

го сокъ возми килѣшекъ, и до полъ кварти пива лѣтнїого примѣшай, и рано випїй, такъ робити чрезъ дни вѣсѣмъ.

На струпъ и пархи на головѣ

Збирай яблочка дубовїи, которїи на листахъ ростутъ, по краи, и намочи въ оцтѣ, и тимъ шмарди зъ легка пюремъ гдячимъ, що дня, поки не згинутъ струпи.

Коли зуби болятъ як ватовятка.

Лучину смолнюю вари зъ оцтомъ, и тимъ губи часто полощи, а хрѣнъ утерши на тертцѣ, приложи на рукъ до локта с противной стороны, зъ которой зубы не болятъ.

На пухлину людямъ

Лѣкарство.

Рути зъ оливою изъ сѣлю утерти, и тимъ натирай пухлину, а могди

ало-

ловцiовiе варенiе пити треба, комъ
ноги подхнутъ нехай въ Сиклинѣ своей
власнон, то есть оурининѣ оумочивши
хустку, часто що разъ прикладаетъ.

ЩОКЪ МИШИ НЕПОСОВАЛИ ЗБОЖА ВЪ СТОГАХЪ.

Верствою перекладай збоже з лис-
томъ олховымъ, албо з зѣлламъ
полинъ.

НА РОБАКИ, КОТОРIЙ ЗОВУТЪ ВОЛЧКИ, ЩО ЗБОЖЕ ТОЧАТЪ З СЕРЕДИНИ, ЯКЪ ГУБИТИ ВШПѢХЛѢРА?

Взати сѣрки, оутерти, змѣшай
з росоломъ ѿ Селедцевъ, придай
часникъ оутертого що подобаетъ, и
тое помѣшавши земли, албо подлогу,
где збоже зсипаешъ, поли, также
лопатку которою збоже перекидаешъ,
тимъ часто мачай.

ЩОБЫ ТОВАРЪ ЗБОЖА ѾДО-РОГИ НЕ ЗЪѢДАВЪ.

О дорогѝ закопáй кóсти з волка, áбо мáсо волчое, áбо кишкѝ з негò, тóе зачувши товáрина непóйде въ пáшню чрезъ дорогу.

Якъ тій робáкй губйтй, котóрій на дрéвѣ въ садáхъ лúстъ й цвѣтъ щкѣдáютъ?

Рибу якубóлвакъ росплатáй въ штýки, покрáй й намочѝ въ водѣ нехáй мóкне чрезъ дéнь éдинъ накрúвши, й тóю водóю кропѝ всѣ дрéва цю днѐ, зробúвши кропúло з соломы.

О прищéпáхъ садовыхъ гúлокъ, грýшокъ й úнныхъ дрéвесъ.

Прищéпи трéба дѣлати вшелáкiв въ своúмъ чáсѣ, то éсть на вéснý въ мцѣ Мáрцѣ. й въ дрýгомъ мцѣ Апрúлѣ) ку ѡсенѣ тáкожъ мóжна щепúти въ мцѣ Октóврiи й Ноéмврiи, лéпше éднáкъ на вéснý сýдаютсѧ щéпи

ни

пы. Прутики або галузки з дерева грушы, чи яблонѣ, чи сливки, треба ѹтинати моложавїи, свѣжїи малїи, а того держачїйся, когда з далекаго краю ѡ миль кѣлка и болше привозатся, надобно тїи прутики всадити въ глинѹ всѣ, вкупѣ рѣзанними концами, и вездѣ, що дна водою кропити глинѹ, треба щепити въ дикое дерево грушкѹ, або яблони, въ передъ викопавши въ лѣсѣ, и пересадивши въ садъ свой. Кто хоче щепити. маетъ памятати, що би въ Марцѣ мцѣ прутиковъ з дерева рожного на всю потребѹ нарѣзавъ, и въ лохѹ нихъ держати, въ землю повтикавши разомъ, того стерегтися, щобъ шкурки верхней з нихъ нездерти. Зачинаючи щепити, въ предъ потреба дикую грушкѹ зо всѣхъ голакъ, або галузокъ острожне обтати, потимъ пилкою робне-

ровнѣсенко зпиловати вѣрхъ дикой
грѹшки, щобы пнакъ выжшей незо-
ставъ, ѧкъ двѣ пядей ѿ земли, на
той часъ ножемъ роскололи по самой
серединѣ пень и клинкомъ тонкимъ и
ѹзкимъ, засади, щобъ до кѹпи не-
збѣглося тое древо, щось росколовъ.
возмижъ потомъ прутикъ, который
щепити маешъ, и острымъ добре но-
жикомъ з грѹбшого конца клинасто
з двохъ боковъ зарѣжъ, а з тре-
того бокѹ шкѹрку цѣлую зостав, и
такъ твою галузку въ росколеный пнакъ
вложи, ѹважаючи абы з обохъ
боковъ шкѹрка прутика, до шкѹрки пна-
ка дикого, злучилася, въ той часъ за-
разъ выйми клинокъ, который въ ви-
весь въ пнакъ въ серединѹ, а то по-
малѹ абись прутиковъ змѣца нерѹ-
шивъ, въ тожъ воскомъ въ ѿколо
розгрѣтымъ ѿблѣпи, и з вѣрхѹ пнакъ

воскомъ

воскомъ залѣпи, щобъ доцемъ не затекло, по верхѣ воскъ, глиною з гноемъ обмажъ и шматиною приважи. Часто памятай дознавати, абы колопнака чрезъ лѣто листки жадній, анѣ принцепѣ, анѣ на долинѣ, не одростали, потреба ихъ уставичне одломовати, або одрѣзовати остроженѣ, такъ хорошѣ пріймется щепа и рости будетъ, що року памятай недавати господу рости галузамъ, такъ щепа уже рости будетъ, то и на самой принцепѣ галузя густын от долу обтинай.

Орѣхи лѣсковій перехо-

вовати, щобъ завше свѣжій були.

На солнцѣ ихъ пересушити день, и другій и трѣтій, а потомъ з пѣскомъ сухимъ перемѣшай въ Горщикъ, чи гладышкъ з пѣскомъ всипъ, будутъ добрій и свѣжій, аж до новыхъ.

Орѣ-

Орѣхи волоскій садити.

Орѣхи волоскіи для Господара добрым даромъ Божіимъ есть, бо якъ древо хороше зродитъ, можна болшъ грошій взяти, якъ за иншую ягоду, або яблока, опрочъ того, переховати чи то лѣтомъ, чи то зимою латвѣй, Садити ихъ потреба на весну рано скоро снѣгъ згине, викопати треба ямку глубоку на локтѣвъ два, и на споді камѣнямъ, або черепамъ, або цеглою вистелити, и тее присыпати землею доброю на локоть, и убити твердо, аж до верху, взявши потомъ орѣхъ волоскій посадити на томъ мѣстцѣ глубоко въ землю на падъ: якъ зыйдетъ и уростетъ, за лѣто, треба обвязовати на зимку соломою, на другое лѣто треба уважати щобы при коренѣ, чилы при земли, недавати паросткамъ одростати которіи якъ

пока-

покажутсѧ, ѿдрѣзовати ѡстрожне, такимъ способомъ до гори ростѝ будетъ, въ лѣтъ пать або шесть будетъ таковое древо родити, въ той часъ въ ѡсенѝ ѡтрастѝ можнаи на хатѣ подъ стрѣхою насыпати, гдѣ такъ вилежатсѧ, лубина зелена верхна ѡдпрѣе и ѡрѣхи вилущатсѧ, ѡрѣхи купцѣ купютъ, а верхнюю лубинѹ также потребѹютъ до сѹконной фабрики. Допосажена ѡрѣховъ, нетреба иншихъ шѹкатиѕнад тиѕцю продаютъ въ крамахъѕкаждїи посадивши зыиде, або тилко бувъ хорошїи: древо ѡрѣхове на многїе потребы людемъ придаетсѧ и Ремесники плататъ древо ѡрѣхове дорого. Где грѹнтъ каменнистыи есть, тамъ, нетреба подкладати камена, посаженный ѡрѣхъ междѹ негѹстимъ лѣсомъ, оудаетсѧ для того, цо зимою не вимерзаетъ латво.

Яйца

ЯЙЦА КУРЯЧЪ, АБО ГУСАЧЪ, або иншїи такїи переховувати щобъ сѧ въ лѣтѣ не псували.

Обмый чистою водою зимною яйца, излегка на школо посипъ Сѣллю, и такъ нехъ обносятъ, а незопсуются. Можна такожъ, вложити яйца въ брагъ лѣтнюю и подержавши три, або четири годинн въ бразѣ, вложити въ полову, або въ шотрубы пшеничнїи.

КОЛИ КТО ХОЩЕТЪ АБЫ КУРИ несли яйца, цѣлу зиму, и болше.

Вари имъ мукѣ з жолудя зроблену з шотрубами пшеничними, изъ маковомъ з мономъ, и тое давай имъ ѣсти.

ЯКЪ ЦИБУЛЮ ПЕРЕВОЗИТИ

Хочь бы шо миль кѣлка натогъ, щобы непомерзла, когда въ зимѣ?

Треба взяти раденъ четири, и оумочивши въ водѣ на морозѣ заморозити

зити, и въ той часъ єдно зме́рзлов радно на спѣдъ покла́сти, а дрогимъ прикри́ти на всѣ сторони, а та́къ вѣтеръ зморозомъ не провѣе, и цибула бодетъ цѣла.

О КОРОЛЇКА́ХЪ.

Ка́ждій Господа́рь надо́бно што́ъ держа́въ въ своєй ха́тѣ короликовъ кѣлка па́ръ, та́къ ма́въ би ма́со на обхо́дъ, а шкодку плати́ли би ко́пцѣ, а и живи́н коро́лики платилибн на торга́хъ, кро́мъ того недоже коштуютъ, лѣтомъ тра́ву, лопухъ, капусту, и што не бодъ з города ѣсти бодутъ, а на осѣнь и зи́му з капусти качана́ми и сѣномъ викорматса, пашнѣ тре́ба имъ дава́ти, што́ъ сытшій були, тре́ба толко ову́важа́ти, што́ъ самцѣ рѣзати, а́лбо продава́ти, незоставля́вши до шесме́рга Самицъ, як єдного самца, бо як

много

мно́го самцѣвъ, то кꙋса́ютсѧ, и̑ мо-
лодїи коро́лики пꙋю́тъ.

О̑БОРОНА̀ ѿ О̑ГНѧ ПРИ́ПА-
ДКОВОГО ВЪ СЕ́ЛѢ.

Потре́ба щобъ ко́ждїй Госпо́даръ
держа́въ вѣдро̀ є̑дно̀ ѿкромѣ́шное,
а̑лбо ѿко́ване двома̀ ѿбрꙋчѧ́ми желѣ-
зными, а̑лбо о̑брꙋчѧ́ми дꙋбо́выми ши-
ро́кими прибѝтними цвѧ́хами, и̑ зъ
таки́ми вѣ́драми щобѝ до ратова́нѧ
о̑гню̀ жена̀ ко́ждого прихо́дила. На-
добно, щобѝ при ка́ждой ха́тѣ стоѧ́ла
драби́на ле́гка, кото́рꙋю бы мо́жна пе-
реноси́ти зъ мѣ́стцѧ є̑дно́го, надрꙋго́е,
про́чь того: ка́ждїй Госпо́даръ повѝненъ
мѧ́ти радно̀ на ло́ктѣвъ пѧ́ть ши́роке,
и̑ на четѝри ло́ктѣ до́вге, пришѝте за
є̑ди́нъ бо́къ до ти́чки древа́ной кр-
пко́й, зъ таки́ми ра́днами повѝнни лю-
де бѣ́гти тѧ́мъ, где ѿгнь зана́всѧ, и̑
замочи́вщи ти́нжъ ра́дна въ во́дꙋ, ѿ-
крѝти

крити сусѣднїй хати которїй блїжитъ
ѹть ѿгню, а такъ незаймется ѿдъ
йскри солома на дахѹ, и смѣлѣй
розорвати можна ѿгнь.

ЯКЪ ЗѢБЫ ЛѢЧЇТИ?

Треба взати Гришпанѹ дыштелованого полъ лѹта мѣлко стертогѡ, перцѹ трецкаго червонаго четири зарка. и порѣзати на кавалки дросно, и горѣлки моцной килѣшокъ, и всѣ до кѹпы смѣшавши, треба палити дотолѣ, донелѣ погаснетъ, тогда взявши того лагрѹ, савелни намочивши, на той зѹбъ которой болитъ приложити.

ORICHY WOŁOSKYI SADYTY.

Orichy wołoſkyi dla Gospodara dobrym darom Bożym sut, bo iak

derewo chorosze z rodyt można bolsz hroszey wziaty, iak za innu iahodu albo iabłoka, oprocz toho perechowaty ich czy to litom, czy zymoiu, łatwiy. Sadyty ich potreba na wesnu rano skoro snich z hyne, wykopaty treba iamu hłuboku na łokti dwa, i na spodi, kaminiem, albo czerepiem, albo cehłoiu wyſłaty, i teie prysypaty zemłeiu dobroiu, na łokot i ubyty twerdo aż do werhu, wziawszy potym Orich wołoski posadyty na tym mistcu, hłuboko w zemlu na piad, iak zyide i wroſte za lito, treba obwiazowaty na zymu sołomoiu, na druhe lito treba uważaty szczob pry koreni, czyły pry zemli ne dawaty paroſtkom odroſtaty, kotoryi iak pokażutśia, odrizowaty oſtrożne, takim sposobom do hory roſty budet, w lit piat albo szyśt, bude takowoie derewo rodyty, w tov czas w oseni otraſty można, i na chati pod ſtrychom nasypaty,

hde

hdé iak wyleżatsia, łupyna zełena werchnia odopryie, i orichy wyłuszczatsia. Orichy Kupci kupuiut, a werchniu łupynu także potrebuiut do sukonnoi fabryki. Do posażenia Orichow ne treba inszych szukaty, nad tyi, szczo prodaiut w kramach, każdy posadywszy zyide, aby tylko buw choroszy, derewo z Oricha na mnoho od ludey potrebuietśia, i remesnyki płatiat derewo orychowe doroho. Hde grunt kamenyśty ieśt, tam ne treba pokładaty kámenia, posażeny meży ne huśtym lisom, udaiut śia dla toho, szczo zymoiu, ne wymerzaiut łatwo.

Jak Cybulu perewozyty, choć by omył kilka, na torh, szczoby ne peremerzła?

Treba wziaty raden czotyry, i umaczawszy w wodi na morozi zamorozyty, i w toy czas odno z mer-

złoie radno na spid pokłaſty , a druhymy okryty na wśi ſtorony , tak witer z morozom neprowiie , i cybula bude ciła .

O KOROŁYKACH .

Haždy Gospodar nadobno szczob derżaw w swoiey chati Korołykow kilka par, tak maw by miaso na obychódku , a skurku kupci płatyły by. Jżywyi Korołyki płatyły by na torhach , Pokarm onych ne duże kosztuiet , litom trawu , łopuch , kapuſtu i szczo nebud z horoda iſti budut , na oséń i zumu z kapuſty kaczanynamy i sinom wykormlatſia . Paszni treba im dawaty szczob sytszyi buły . Treba tolko uważaty szczob samci ryzaty, albo prodawaty nezoſtawlawszy , doosmerha samyć, iak odnoho samcia , bo iak samciw mnoho , to kusaiutśia , i mołodyi korołyki psuiut .

Oborona

Oborona od Ohnia prypadkowoho w seli.

Nadobno szczob koždy Gospodar deržaw widro odno okromiszne, albo okowane dwoma obruczamy zeliznymy, albo obruczamy dubowymy, szerokimy, prybytymy ćwiakamy, i z takimy widrami szczoby do ratowania ohnia, žena koždoho prychodyła, nadobno szczob przy każdoy chati stała drabyna łehka, kotoroiu by można perenosyty z miścia odnoho na druheie. Procz toho: każdy Gospodar powynen maty radno na łoktiw piat szeroke, i na czotyry łoktiw dowhe pryszyte za odyn bok do tyczki derewianoy, krepkoi, z takimy radnami powynny lude biżaty, tam hde ohon zaniawsia, i zamoczywszy tyiż radna w wodu, okryty susidzkii chaty, kotoryi błyższyi sut ohnia, tak nezaymetśia

od iſkry soloma na dachu, i śmiliy rozrywaty można ohoń.

Orichy Liſkowyi perechowaty, szczob zawsze świżyi buły.

Na Solnci ich peresuszyty, deń i druhy i trety, a potym z piſkom suchym peremiszay, w horszczyk albo hładuszczyk z piſkom wsyp, budut dobryi i świżyi aż do nowych.

Na Kaszel i Suchoty.

Szyszki Sosnowii zełenyi zbyray, i tymy kurytysia, i dym łykaty treba, takiiż szyszki wary w wodi, i rano na czczo, i iduczy spaty, napyiśia dobre, a w werbołozowych haluziach z łyſtom warenych w wodi, kupaysia:

Na Frybru, albo Traściu.

Łyśtia zwerbyny proſtoi woźmy

poto-

potowczy i sok z ney wytysny, toho soku woźmy kiliszok i do pół kwarty pywa litnioho przymiszay, i rano wypyi, tak robyty treba czerez wośim dney.

Szczob myszy nepsowały zboża w Stohach.

Werstwoiu perekładay zboże z łystom Olchowym, albo ziła Połyna.

Na Strup i Parchy na hołowi.

Zbyray iabłoczka dubowyi, kotoryi na łystiach rostut, pokray i na moczy z octom, i tym smaruy zlehka piurom huśiaczym szczo dnia, poki ne zhynut Strupy.

Na Robaki kotoryi zowut wołczki, szczo zboże toczat z seredyny, iak ich hubyty w Szpychlirach?

Wziaty sirki uterty, z miszay z rosołom od Seledcow, pryday czasnyku utertoho szczo podobaiet, i teie pomiszawszy, zemlu albo podłohu hde zboże zsypaiesz poliy, także łopatu, kotoroiu zboże perekidaiesz, tym czasto maczay, a wyhynut robaki.

Jak tyi robaki hubyty, kotóryi naderewi w Sadach łyst iéwit obidaiut?

Rybu iakukolwek rozplatay, i w sztuki pokray, i na moczy w wodi, nechay mokne czrez deń odyn nakrywszy, toiu wodoiu kropy wśi derewa szczo dnia, zrobywszy kropyło z sołomy.

Koły zuby bolat, iak ratowatsia.

Łuczynu smolnuiu wary z octom, i tym hubu czasto połoszczy, a chrinu uterszy na tertci przyłoży na ruku

ruku do łoktia, z protywnoi ſtorony, z kotoroy zuby nebolat.

Na puchłynu ludiam Likarſtwo.

Rutu z oływoiu i z sollu uterty, tym natyray puchłynu, a iahody iałowciowyi warenyi pyty treba, komu nohy puchnut, nechay w sekłyny swoi własnyi, to ieſt urynu, umoczywszy chuſtu, czaſto szczo raz przykładaie.

Szczoby Towar zboża od dorohy ne zidaw.

Od dorohy zakopay kosty z wołka, albo miaso albo kiszky z neho, toie zaczuwszy bydłyna, ne poyde w paszniu czrez dorohu.

Jaycia kuraczyi albo husiaczyi albo inszyi perechowywaty, szczob sia nepsuły litom.

Obmyi

Obmyi czysto wodoiu zymnoiu iaycia zlehka, na około posyp syllu, i tak nech obyschnut, a ne zepsuiutśia. Można takoż włożyty iaycia w brahu litniu i poderżawszy, try albo czotyry hodyny w brazi, włożyty w połowu, albo w otruby pszenyczny i.

O Pryszczepach sadowych Jabłok Hruszok, i proczyich.

Pryszczepy potreba diłaty wszelakii w swoim czaśi, to iest na wesnu w Marci miśiaci, i w druhom miśiaci Apryli: ku oseni takoż można szczepyty w misiaci Octowryi, i Noiemryi, lipszey odnak na wesnu wdaiutsia szczepy. Prutyki albo hałuzki z derewa hruszy, czy iabłoni, czy Sływki, treba utynaty mołożawyi, świżyi, małyi, hnuczyi a tuho derzaczyisia. Kohda z daiekaho kraiu o myl kilka i bolsz prywoziatsia, nadobno tyi prutyki w sadyty w hłynu

w hłynu wśi w kupi rizanymy koncamy, i wezuczy, szczo dnia wodoiu kropyty hłynu.

Treba szczepyty w dykoie derewo hruszku albo iabłonku, w pered wykopawszy w Lisi i peresadywszy w sad swoy. Kto chocze szczepyty, maie pamiatata szczoby w Marci Miśiaci prutykow z derewa rodzaynoho na wśiu potrebu naryzaw, i w Lochu ich derzaty w zemlu powtykawszy razom, toho ſterehtyſia, szczob skurki werchnei z nych nezderty, zaczynaiuczy szczepyty w pered potreba dykuiu hruszku zowśich holak albo haluzok oſtrożne obtiaty, potym pyłkoiu rowneseńko zpyłowaty werch dykoi hruszki, szczob pniak wyższey nezoſtaw, iak dwi piady od zemli, na toy czas nożem rozkołoty po samoy seredyni peń i kłynkom tonkim i uzkim zasady, szczob do kupy nezbihłosia toie derewo, szczoś rozkołow, woźmyż potom

potom prutyk kotory szczepyty maiesz, ostrym dobre nożykom z hrubszoho końca kłyniasto zdwoch bokow zaryż, à z tretioho boku skurku ciłuiu zostaw, i tak tuiu hałuzku w rozkołeny pniak włoży, uważaiuczy, aby z oboch bokow, skurka prutyka, do skurki pniaka dykoho, złuczyłaśia; w toy czas zaraz wyimy kłynok kotoryi wbyweś wpniak w seredynu, ato pomału, abyś prutykow z miyśca ne ruszyw, wtoż woskom w około rozhritym oblipy, i z werchu pniak woskom zalipy, szczob doszczem ne zatekło, po werśi wosku hłynoiu z hnoiem obmaż, i szmatynoiu prywiaży, czasto pamiatay dozyraty, aby koło pniaka czrez lito, łystki żadnyi ani pryszczepi, ani na dołyni, ne odrastały, potreba ich ustawne odłamowaty, albo odrizaty ostrożne, tak chorosze pryimetsia szczepa i rosty budet, szczo roku pamiatay ne da-

waty

waty od spodu rosty haluziam, iak szczepa uże rosty budet, to i na samoy pryszczepi haluzia hustyi od dolu obtynay.

W Litach hołodnych, albo hde nemnoho żyta rodytsia, pomocz do chliba zdorowa.

W Oseni, albo na Wesnu pyryiu koreni, kotoryi pry uprawi roli boronamy z zemli wywolikaiutsia, obmywszy do czysta wodoiu, wysuszyty wpered na witry, a potom porizaty na siczku, albo posikty w posudyni czystoy i wysuszyty na peczy, szczob uschło iak żyto, i potom w młyni toyże pyrey z mołoty na muku, i kohda peczetsia chlib z żyta, w toy czas tretiu, albo czetwertu czaść miszaty w żytniu muku, i tak robyty roszczynu iak zwyczay. Kto by chotiw z samoho pyriu chlib zrobyty, możet bespeczne, bo taia

ricz

ricz probowana, szczo niczoho neszkodyt, i zdorowiysza ricz iak żołud, bo żołudi do chliba ne życzu miszaty bolsz, iak garnec do czwerki żyta, i to pośikty żołud treba na kawałki drobnyi, wywaryty raz i druhy w wodi, a potom suszyty i mołoty.

Hde rodiatśia hryby i innyi huby, zbyraiut lude, suszat, a poterszy do chliba na rozmis miszaiut po czaśty newełykoy.

Kartofli dobra rycz siiaty i tyi chlibowy w pomocz budut, tolko ne treba ich bahatko zarazom iśty, bo odymaiut i szkodiat, dobre ieśt do nych pereiu zażywaty i soli, można tyiż kartofli roztyraty iak horoch kołyb kto chotiw do chliba ich miszaty, treba tak robyty z nymy. Treba ich terty na tertci zo wśim, z łupyny ne obyraiuczy, nad cebrykom połnym wody, tak iak wśi kartofli zotrutsia na tertci, pomiszaty

szaty ich czaſto czrez deń, muka z nych ośidaie na dno, a łupyna na werch spływaiet, łupynu won od- kydaty, a wodu zływszy, muku peresuszyty, i proterty w rukach, toi muky, można użyty do peczenia chliba iakuiu cząść choczesz w mi- szawszy, taiąż muka zdaśtśia na klu- ſki i na krochmal.

Po Polišiu, hde i dobrych lit ne mnoho chliba rodytsia, życzu ubo- hym ludiam prysposobłaty pyryi, kartofli, i dla ochorony żyta, miszaty do chliba, ne zawadyt teie Gospodar- ſtwo.

Hde rodiatsia Bukowyi zerna na derewi, kotoryi nazywaiut buczyna, i tyi zerna w perid warat potom suszat i melut i w chlib miszaiut, syryi tyi zerna buczyny nezdoro- wyi sut.

E

Sec. 58

Sec 1-4, 107-11

+ 29-30

Національна бі[illegible]тека України
імені В.[illegible]ського
Відділ с[illegible]
та рідкісних видань
Кир 433

43